

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Πρότασις μὲν οὖν ἔστι λόγος καταφατικός ἢ ἀποφατικός τινος κατὰ τινος.

Αριστοτέλης, Ἀναλυτικὰ πρότερα, 24α, 17

§ 161 Ο λόγος που συντίθεται από περισσότερες από μία προτάσεις ονομάζεται **σύνθετος** και εκφράζει με μεγαλύτερη ακρίβεια και πληρότητα τη συνθετότητα της σκέψης την οποία εξωτερικεύει. Σε έναν σύνθετο λόγο οι προτάσεις που σχετίζονται μεταξύ τους ως προς το περιεχόμενο παρουσιάζονται με τρεις τρόπους:

- α) Τίθενται η μία δίπλα στην άλλη, χωρίζονται με κόμμα και επομένως δε συνδέονται μεταξύ τους με κάποια συνδετική λέξη. Η απουσία συνδετικών λέξεων δε σημαίνει βέβαια και έλλειψη νοηματικής συνοχής, καθώς αυτή επιτυγχάνεται με τη σειρά με την οποία παρατίθενται οι προτάσεις. Αυτός ο τρόπος παράθεσης των προτάσεων ονομάζεται **ασύνδετο σχήμα**, προσδίδει στον λόγο ένταση και γοργότητα –κυρίως σε αφηγήσεις και περιγραφές– και δεν απαντά συχνά στην απική πεζογραφία, καθώς αντιστοιχεί σε απλούστερα στάδια πνευματικής εξέλιξης:

Καὶ συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἔωθοῦντο, ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον. [Η νοηματική συνοχή επιτυγχάνεται με τη χρονική-λογική ακολουθία των προτάσεων.]

Ἐπὶ σαυτὸν καλεῖς, ἐπὶ τοὺς νόμους καλεῖς, ἐπὶ τὴν δημοκρατίαν καλεῖς. [κλιμάκωση από το μερικό στο γενικό]

N.E.: Φώναζε, έβριζε, απειλούσε τους πάντες.

- β) Συνδέονται με παρατακτικούς συνδέσμους (βλ. § 162): πρόκειται για ισοδύναμες προτάσεις (κύριες με κύριες ή δευτερεύουσες με δευτερεύουσες του ίδιου είδους). Η **σύνδεση** αυτή ονομάζεται **παρατακτική ή σύνδεση κατά παράταξη**:

Τὴν πόλιν ἀνάστατον ἐποίησαν καὶ τὴν Καδμεῖαν κατέλαβον.

Ἐπεὶ δ' ἡμέρα τ' ἦν καὶ φανερόν ἦν τὸ γεγενημένον, οἱ ὀπλίται ἐξεβοήθουν. [τὲ - καί συνδέουν παρατακτικά τις δευτερεύουσες προτάσεις «Ἐπει... ἦν» και «[ἔπει] φανερόν ἦν τὸ γεγενημένον».]

N.E.: • Σώπα και μη μιλάς. • Μείνε να φάμε και να μιλήσουμε.

- γ) Συνδέονται με υποτακτικούς συνδέσμους, ερωτηματικά μόρια, ερωτηματικές ή αναφορικές αντωνυμίες και ερωτηματικά ή αναφορικά επιρρήματα (βλ. §§ 171-194). Η **σύνδεση** αυτή ονομάζεται **υποτακτική ή σύνδεση καθ' υπόταξη** και αντιστοιχεί σε υψηλό, σύνθετο τρόπο σκέψης, καθώς συνδέει εσωτερικά-λογικά ανόμοιες μεταξύ τους προτάσεις (κύριες με δευτερεύουσες ή δευτερεύουσες από τις οποίες η μία προσδιορίζει την άλλη):

Ἐπεὶ ἐπεσκεύασαν τὰς ναῦς, παρέπλευσαν ἐς Λοκρούς.

Εὖ οἶδα ὅτι, ἐὰν ἀδικῶ, δώσω δίκην. [Συνδέονται υποτακτικά η κύρια πρόταση «εὖ οἶδα» με τη δευτερεύουσα «ὅτι δώσω δίκην» και η δευτερεύουσα «ἐὰν ἀδικῶ» με την επίσης δευτερεύουσα «ὅτι δώσω δίκην».]

N.E.: • Πήγαινε να παίξεις. • Λέει ότι δεν ήξερε πως τον γύρευα.

§ 162 Η παρατακτική σύνδεση των προτάσεων γίνεται με συνδέσμους:

Ἡμεῖς **οὔτε** χρήματ' εἰσφέρειν βουλόμεθα, **οὔτε** τῶν κοινῶν ἀπέχεσθαι δυνάμεθα. [συμπλεκτικοί]
 Διαφθείρουσι τοὺς νεωτέρους **ἢ** βελτίους ποιοῦσιν; [διαζευκτικός]
 Ἐγὼ **μὲν** εἰς ταύτην κατέφυγον, **οὗτος δὲ** οὐκ ἐπίστευσεν αὐτῇ. [αντιθετικοί]
 Ἀνήγοντο δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς Χίου πελάγιοι· **ἢ γὰρ** Ἀσία πολεμία αὐτοῖς ἦν. [αιτιολογικός]
 Τὸν αὐτὸν **τοῖνυν** τρόπον, ὧς Ἀθηναῖοι, καὶ ὑμεῖς τὴν κρίσιν ταύτην ποιήσασθε. [συμπερασματικός]

Παρατηρήσεις

- α) Παρατακτικά συνδέονται μεταξύ τους όχι μόνο προτάσεις, αλλά και όροι της πρότασης:
 Ὁ δ' ἀκουσίως **καὶ** βιαίως ἀπέθανε.
 Οἱ **τε** σφόδρα νέοι **καὶ** οἱ γέροντες ἀμνήμονές εἰσι.
N.E.: Αγόρασε ψωμί **και** γάλα.
- β) Όταν τρεις ή περισσότερες προτάσεις ή όροι της πρότασης συνδέονται με συμπλεκτικούς ή διαζευκτικούς συνδέσμους, προκύπτει σχήμα λόγου, που ονομάζεται **πολυσύνδετο**:
 Εἶχομεν ἡμεῖς Πύδναν **καὶ** Ποτειδαίαν **καὶ** Μεθώνην **καὶ** πάντα τὸν τόπον τοῦτον.
N.E.: **Ούτε** εἶδα **ούτε** άκουσα τίποτα **ούτε** θέλω να μάθω.

A. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΠΛΕΚΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ

§ 163 Συμπλεκτικοί παρατακτικοί σύνδεσμοι είναι οι: **καί, τέ, οὔτε, μήτε, οὔδέ, μηδέ**. Η σύνδεση με αυτούς τους συνδέσμους ονομάζεται **συμπλοκή** και μπορεί να είναι: α) καταφατική και β) αποφατική-αρνητική.

1. Η καταφατική συμπλοκή

§ 164 Η καταφατική συμπλοκή γίνεται:

- α) Με τους συμπλεκτικούς συνδέσμους **καὶ, τέ** (και), όταν δηλώνεται απλή κατάφαση (**απλή καταφατική συμπλοκή**):
 Τὴν παρασκευεὴν τῶν ἐχθρῶν ὄρατε **καὶ** οὐδὲν δεῖ περὶ τούτων λέγειν.
 Ἀλέξανδρος ἦγεν ἐπὶ τὸν ποταμὸν **καὶ** καταλαμβάνει γέφυραν.
 Ὑπ' ἐμοῦ νυνὶ εἰκότως μισεῖται, ὑπὸ **τε** ὑμῶν δικαίως τιμωρηθήσεται.
N.E.: Πῆρε την τσάντα **και** έφυγε.
- β) Με τα ζεύγη των συμπλεκτικών συνδέσμων **καὶ - καί, τέ - καί, τέ - τέ** (και - και), όταν η κατάφαση δηλώνεται με έμφαση (**εμφατική καταφατική συμπλοκή**):
Καὶ πᾶσιν ἔδωκε πίστεις Ἀλέξανδρος **καὶ** ἔλαβε.

*᾽Ω Σώκρατες, αὐτός τε ἀπορεῖς καὶ τοὺς ἄλλους ποιεῖς ἀπορεῖν.
Ἐπὶ τούτῳ οἱ τε ἄλλοι ἐγέλασαν ὃ τ' Ἀγλαϊτάδας ἐπεμείδισσε.*

N.E.: *Και ἔδωσε και πήρε αγάπη.*

- γ)** Με τα ζεύγη **ἄμα (τε) - καὶ** (ταυτόχρονα - και), **εὐθύς (τε) - καὶ** (αμέσως μόλις - και), **ἤδη (τε) - καὶ** (ἤδη - και), **οὐπω (τε) - καὶ** (ἀκόμη δεν - και), **σχεδόν (τε) - καὶ** (σχεδόν - και), όταν δηλώνονται **δύο σύγχρονες πράξεις:**

Οἱ πανουργοῦντες ἄμα τε πανουργοῦσι καὶ πρόφασιν εὐρίσκουσι τοῦ ἀδικήματος.

Εὐθύς τε ἐκ τῆς ἔδρας ἀνεπήδησε καὶ τὸ δόρυ ἔλαβε.

Ἦδη τε διὰ τοῦ ὀρόφου ἐφαίνετο πῦρ καὶ Σιλανὸς σημαίνει τῇ σάλπιγγι.

N.E.: *Ακόμη δεν εἶχα ηρεμήσει και με σύγχυσε πάλι.*

- δ)** Με τα ζεύγη **οὐ μόνον / μὴ μόνον / οὐχ ὅτι / μὴ ὅτι - ἀλλὰ καὶ** (ὄχι μόνο - ἀλλά και), όταν η δεύτερη από τις προτάσεις που συμπλέκονται δηλώνει κάτι σπουδαιότερο από την πρώτη (**επιδοτική καταφατική συμπλοκή**). Στην περίπτωση αυτή ο σύνδεσμος **ἀλλὰ** δε λειτουργεῖ ως αντιθετικός (βλ. § 168.3), καθώς δεν υπάρχει αντίθεση μεταξύ των συνδεομένων:

Οὐ μόνον ἔλεγε ταῦτα, ἀλλὰ καὶ μαρτυρίας παρείχετο περὶ τούτων.

Μὴ μόνον ἐπαινεῖτε τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλὰ καὶ μιμεῖσθε.

N.E.: *Ὅχι μόνο ἀρίστευσε, ἀλλὰ και πρῶτευσε.*

Οι σημασίες του **καὶ**

§ 165 Ο **καὶ** δε λειτουργεῖ μόνο ως **συμπλεκτικός σύνδεσμος**, ἀλλά και ως¹:

- α) Προσθετικός:** ἔχει τη σημασία του «και επίσης», «και επιπλέον», η οποία ἦταν και η αρχική σημασία του ως επιρρήματος:

Ἀκούω καὶ ἄλλα ἔθνη τοιαῦτα εἶναι.

Οἱ δὲ καὶ τάδε ἀνέγραψαν.

N.E.: *Αγόρασε και ἓνα φόρεμα.*

- β) Επιδοτικός:** ἔχει τη σημασία του «ἀκόμη και»:

Δῶρα καὶ θεοὺς ἔπεισαν.

N.E.: *Φοβάται και τον ἴσκιό του.*

- γ) Εναντιωματικός:** συντάσσεται με εναντιωματική μετοχή και μεταφράζεται «αν και» (βλ. και § 132):

Καὶ μεταπεμπομένου αὐτοῦ οὐκ ἐθέλω ἐλθεῖν. (αν και ἔστειλε και με κάλεσε)

N.E.: *Και τραυματισμένος αγωνίζεται.*

- δ) Απορηματικός:** ἔχει τη σημασία του «ἀραγε», «ακριβῶς», «τέλος πάντων» και μπαίνει ὑστερα από ερωτηματική αντωνυμία ή ερωτηματικό επίρρημα:

Τί καὶ βούλεσθε, ὦ νεώτεροι;

1. Εκτός από τις σημασίες που αναφέρονται στην παράγραφο αυτή, ο σύνδεσμος **καὶ** λειτουργεῖ και ως:

α) **Ομοιωματικός:** ἀπαντά ὑστερα από λέξη που δηλώνει ταυτότητα, ομοιότητα ή ισότητα και η λέξη που ἔπεται του **καὶ** τίθεται ἀντὶ δοκτικῆς ἀντικειμενικῆς. Μεταφράζεται με το «ὅπως ακριβῶς»:

Ναί, ἀλλ', ὦ Σώκρατες, οὐχ ὁμοίως πεποιήκασι καὶ Ὀμηρος. [οὐχ ὁμοίως Ὀμήρῳ]

β) **Παραβολικός:** ἀπαντά σε παραβολικὴς προτάσεις (βλ. § 194.B) με τη σημασία του «ακριβῶς και»:

Ὅποιοί τινες ἂν οἱ προστάται ᾧσι, τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς γίνονται.

ε) Μεταβατικός: μπαίνει στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου για να μεταβεί ο λόγος από τα προηγούμενα στα επόμενα:

Μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθεν ἐξ Ἀθηναίων Θυμοχάρης ἔχων ναῦς ὀλίγας· καὶ εὐθύς ἐναυμάχησαν αὐτὸς Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀθηναῖοι.

N.E.: **Και** στο τέλος, όλα μέλι-γάλα.

2. Η αποφατική συμπλοκή

§ 166 Η αποφατική συμπλοκή γίνεται:

α) Με τους συμπλεκτικούς συνδέσμους **οὔτε - οὔτε, μήτε - μήτε, οὔτε - μήτε, μήτε - οὔτε, οὐδέ - οὐδέ, μηδὲ - μηδὲ** (οὔτε - οὔτε), όταν και οι δύο προτάσεις είναι αποφατικές:

Ἡμεῖς οἱ Ἀρεοπαγῖται οὔτε κατηγοροῦμεν οὔτε ἀπολογοῦμεθα.

Ἐγὼ δὲ θρασὺς οὔτ' εἰμι μήτε γενοίμην.

N.E.: **Οὔτε** σε είδα **οὔτε** σε ξέρω.

β) Με τους συνδέσμους **καὶ οὐ** (και δεν), **καὶ μὴ**, όταν η πρώτη πρόταση είναι καταφατική και η δεύτερη αποφατική:

Ἐρῶ καὶ οὐ σιωπήσομαι.

Ἀγώνισαι περὶ αὐτῆς καὶ μὴ φεῦγε.

N.E.: • Το εννῶ **και δεν** αστειεύομαι. • Ἄκου **και μη** μιλάς.

γ) Με τους συνδέσμους **οὔτε - τέ, μήτε - τέ** (οὔτε - και), όταν η πρώτη πρόταση είναι αποφατική και η δεύτερη καταφατική:

Παρεμυθοῦντο τὰς πόλεις ὡς οὔτε ἀκροπόλεις ἐντειχίσοιεν ἐάσοιέν τε αὐτονόμους.

Τούτου ἔνεκα μήτε πολεμεῖτε Λακεδαιμονίους σῶζεσθέ τε ἀσφαλῶς ὅποι θέλει ἕκαστος.

N.E.: **Οὔτε** ξεοδέυτηκα **και** πέρασα ωραία.

δ) Με τα **οὐχ ὅπως / μὴ ὅπως / μὴ ὅτι / οὐχ ὅτι - ἀλλ' οὐδέ / ἀλλὰ μηδὲ** (ὄχι μόνο δεν - αλλά και δεν / αλλά οὔτε), όταν και οι δύο προτάσεις είναι αποφατικές (**επιδοτική αποφατική συμπλοκή**):

Ἡμῖν δ' οὐχ ὅπως περὶ τοῦ τόκου ὁ λόγος ἐστίν, ἀλλ' οὐδέ τάρχαϊα ἀπολαβεῖν δυνάμεθα.

Μὴ ὅπως ὀρχεῖσθαι ἐν ῥυθμῷ, ἀλλ' οὐδ' ὀρθοῦσθαι ἐδύνασθε.

N.E.: Ὅχι μόνο δε φάνηκε, **αλλ'** οὔτε τηλεφώνησε.

ε) Με τα **οὐχ ὅπως - ἀλλὰ (καὶ)** (ὄχι μόνο δεν - αλλά και), όταν η πρώτη πρόταση είναι αποφατική και η δεύτερη καταφατική (**επιδοτική αποφατική συμπλοκή**):

Οὐχ ὅπως ἀγανακτοῦμεν, ἀλλὰ καὶ χαίρομεν, ὅταν ἀκούσωμεν αὐτοὺς τοιοῦτόν τι διαπεπραγμένους.

Οὐχ ὅπως ὑμῖν τῶν αὐτοῦ τι ἐπέδωκεν, ἀλλὰ τῶν ὑμετέρων πολλὰ ὑφήρηται.

N.E.: Ὅχι μόνο δεν πειθαρχεῖ, **αλλά και** αυθαδιάζει.

B. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ

§ 167 Διαζευκτικοί ή διαχωριστικοί παρατακτικοί σύνδεσμοι είναι οι: **ἢ, ἢτοι, εἴτε, ἐάντε, ἄντε, ἤντε**· χρησιμοποιούνται στην παρατακτική σύνδεση ως εξής:

α) Όταν η **διάζευξη** είναι **απλή**, χρησιμοποιείται μόνο ο σύνδεσμος **ἢ**²:

Ἐπισκοπῶμεν τοῦτο, ὧ Ἐυθύφρων, ἢ ἔῶμεν.

N.E.: Συμφωνεῖς ἢ διαφωνεῖς;

β) Όταν η **διάζευξη** είναι **εμφατική**, χρησιμοποιούνται τα ζεύγη των διαχωριστικών συνδέσμων **ἢ - ἢ, ἦτοι - ἦ**.

Όταν μάλιστα η έμφαση δίνεται στο πρώτο μέρος της διάζευξης, χρησιμοποιείται το ζεύγος των συνδέσμων **ἢ - ἢ καὶ** (ἢ - ἢ και / ἢ έστω):

Ἦ πείθεσθε Ἄνυτῶ ἢ μή.

Ἦτοι διαλεγέσθω ἢ εἰπέτω ὅτι οὐκ ἐθέλει διαλέγεσθαι.

Σὺ δὲ τί σιγᾶς, ὧ Σώκρατες, καὶ οὐχὶ ἦ συνεπαινεῖς τι τῶν εἰρημένων ἢ καὶ ἐλέγχεις, εἴ τί σοι μὴ καλῶς δοκεῖ εἰρηκέναι;

N.E.: Ὅλη μέρα ἢ παίζει ἢ βλέπει τηλεόραση.

γ) Όταν τα συνδεόμενα μέρη είναι ισοδύναμα και δηλώνεται αδιαφορία ως προς την επιλογή του ενός ή του άλλου (**αδιάφορη διάζευξη** ή **παραδιάζευξη**), χρησιμοποιούνται οι σύνδεσμοι **ἢ - ἢ, εἴτε - εἴτε (καὶ), εἴτε - ἢ, ἐάντε - ἐάντε, ἄντε - ἄντε, ἦντε - ἦντε** (εἴτε - εἴτε):

Ἄμεινον γνῶσεσθε τὰς αἰτίας, εἴτ' ἀληθεῖς εἰσιν εἴτε ψευδεῖς.

Τὸ μὲν ἄξιον κερδαλέον ἐστίν, ἐάντε σμικρὸν ἢ ἐάντε μέγα, τὸ δὲ ἀνάξιον ἀκερδές.

N.E.: Εἴτε έρθεις εἴτε δεν έρθεις, το ίδιο μου κάνει.

Γ. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΑΝΤΙΘΕΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ

§ 168 Αντιθετικοί παρατακτικοί σύνδεσμοι είναι οι: **μὲν, δέ, ἀλλά, ὅμως, μέντοι** (όμως), **καίτοι** (και όμως), **μὴν** (όμως), **ἀλλὰ μὴν** (αλλά όμως, επιπλέον όμως), **καὶ μὴν** (και όμως, εντούτοις), **οὐ μὴν ἀλλά** (αλλά όμως), **ἀτὰρ** (όμως, αλλά). Από αυτούς οι σύνδεσμοι **μὲν, δέ, μὴν** και **μέντοι** δεν τίθενται στην αρχή της πρότασης³:

Ὅμολογεῖ μὲν καὶ αὐτός, ὅμως δὲ καὶ τὸ ψήφισμα ὑμῖν τοῦ δήμου ἀναγνώσεται.

Ἐγὼ μὲν οἶμαι οὐδέν. Ἀλλὰ μὴν ὡς ἀληθῆ λέγω λαβέ μοι πρῶτον ταύτην τὴν μαρτυρίαν.

Καλῶς γάρ, ὧ εἰταῖρε, λέγει. Ἀτὰρ Λυσίας ἦν ἐν ἄστει.

Συνηθέστερα χρησιμοποιούνται:

1. Οι σύνδεσμοι **μὲν - δέ**, οι οποίοι συνδέουν προτάσεις με αντίθετο ή διαφορετικό περιεχόμενο. Σε περίπτωση

2. Το **ἢ** λειτουργεί επίσης ως:

α) **Επανορθωτικό**: έχει τη σημασία του «ή καλύτερα», για να τροποποιήσει κάτι που ήδη ειπώθηκε:

Ἐροῦ πὴν κυναγὸν Ἄρτεμιν ἢ ἴγῳ φράσω. (Ρῶτα την κυνηγό Ἄρτεμιν ἢ καλύτερα θα σου πω εγώ.)

N.E.: Θα έρθω ἢ μάλλον έλα εσύ.

β) **Διασαφητικό**: τίθεται στην αρχή ερωτηματικής πρότασης που διασαφηνίζει το περιεχόμενο προηγούμενης γενικής ερώτησης:

Τί τηνακάδε ἀφίξει, ὧ Κρίτων; ἢ οὐ πρῶ ἐπι ἐστίν;

N.E.: Γιατί λες ψέματα; Ἦ με θεωρεῖς χαζό;

γ) **Εναντιωματικό**: έχει τη σημασία του «αλλιώς», «διαφορετικά», «σε αντίθετη περίπτωση»:

Οὐκ ἔξεσπιν αὐτῶ εἰς τὸ ἱερὸν εἰσεῖναι, ἢ ἀποθανεῖται.

N.E.: Θα τηρεῖς τους κανόνες ἢ μὴν παίζεις καθόλου.

3. Στην αντιθετική σύνδεση τα μέρη που συνδέονται είτε αντιτίθενται απόλυτα μεταξύ τους (**αρνητική αντίθεση**) είτε το ένα περιορίζει την ισχύ του άλλου, χωρίς να αλληλοαποκλείονται (**περιοριστική αντίθεση**):

Τῆν ἐν τῇ πόλει περὶ Τιμάρχου φήμην οὐκ ἐγὼ τούτῳ παρεσκεύασα, ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ἑαυτῶ. [αρνητική]

Τὸ δ' αἴτιον οὐκ ἄγνωστὶ μὲν, ὅμως δὲ φράσω σοι κἀγώ. [περιοριστική]

έντονης αντίθεσης του δεύτερου μέρους προς το πρώτο, χρησιμοποιούνται οι σύνδεσμοι **μὲν - δ' αὖ / μέντοι / ὅμως δέ / οὐ μὴν (ἀλλά)**:

Τὴν μὲν εἰρήνην διέλυσε, τὸν δὲ πόλεμον κατεσκεύασεν.

Οἱ μὲν ἔφευγον, οἱ δ' αὖ ἐδίωκον.

Καὶ κραυγὴ μὲν οὐδεμία παρήν, οὐ μὴν οὐδὲ σιγή.

N.E.: Ο **μὲν** Νίκος εἶναι τεμπέλης, ο **δὲ** Κώστας επιπόλαιος.

- Όταν το **μὲν** δεν ακολουθείται από το **δὲ** (σχῆμα ανανταπόδοτο), τότε λειτουργεῖ ως μόριο με τη σημασία του «βέβαια», «μάλιστα» (βεβαιωτικό **μὲν**) ἢ του «τουλάχιστον»:

Ἐγὼ μὲν λέγω, ἔφη, καὶ Σεύθης τὰ αὐτά. (βέβαια)

Λέγεται δὲ καὶ ὅδε ὁ λόγος, ἐμοὶ μὲν οὐ πιθανός. (τουλάχιστον)

2. Ο σύνδεσμος **δέ**, χωρίς να προηγείται ο σύνδεσμος **μὲν**, με τη σημασία του «όμως», «ἀλλά». Ενδέχεται, ωστόσο, να χρησιμοποιεῖται και ως **μεταβατικός**⁴:

Εἶμι ὁ κατηγορῶν ἐξ ἀρχῆς ἐγὼ τούτων, τούτων δ' οὐδεὶς ἐμοῦ. [αντιθετικός]

Δημοσθένης γράφει ψήφισμα ἐκκλησίαν ποιεῖν τοὺς πρυτάνεις τῇ ὀγδόῃ ἰσταμένου τοῦ ἐλαφηβολιῶνος μηνός. Μετὰ δὲ ταῦτα ἦκον οἱ Φιλίππου πρέσβεις. [μεταβατικός]

3. Ο σύνδεσμος **ἀλλά**, ο οποίος τίθεται⁵:

- α)** Σε περίπτωση έντονης αντίθεσης μιας καταφατικής πρότασης προς προηγούμενη αποφατική (σχῆμα κατ' ἄρση και θέση)⁶. Όταν μάλιστα η αποφατική πρόταση περιέχει τις λέξεις **ἄλλος** ἢ **ἕτερος**, ο **ἀλλά** έχει τη σημασία του «παρά μόνο» και δηλώνει εξαίρεση. Την ίδια σημασία έχει ὕστερα από αρνητική πρόταση και ο **ἀλλ' ἦ**:

Οὐ γὰρ ὁ θάνατος δεινόν, ἀλλ' ἡ περὶ τὴν τελευταίην ὕβρις φοβερὰ.

Ἐν τῷ μέσῳ ἄλλη μὲν πόλις οὐδεμία οὔτε φιλία οὔτε Ἑλληνίς, ἀλλὰ Θραῖκες Βιθυνοί.

Ἀργύριον μὲν οὐκ ἔχω ἀλλ' ἦ μικρόν τι τάλαντον.

N.E.: Δεν το ξέρω, **ἀλλά** θα το μάθω.

- β)** Ὑστερα από υποθετική ἢ αιτιολογική πρόταση και έχει τη σημασία του «τουλάχιστον»:

Εἶ σῶμα δοῦλον, ἀλλ' ὁ νοῦς ἐλεύθερος.

- γ)** Στην αρχὴ περιόδου ὕστερα από αποφατική ἢ ερωτηματική πρόταση και έχει τη σημασία του «απεναντίας»:

Μὴ φθονήσης, ἀλλ' ἐπίδειξον. Ἄλλ', ὦ Σώκρατες, ἔφη, οὐ φθονήσω. (Μην αρνηθεῖς από φθόνο, ἀλλά δείξε μας. Απεναντίας, Σωκράτη, εἶπε, δε θα αρνηθῶ.)

4. Ο σύνδεσμος **ὅμως**, ο οποίος συχνά εκφέρεται μαζί με ἄλλους αντιθετικούς συνδέσμους: **ὅμως δέ, ἀλλ' ὅμως, ὅμως μέντοι**. Συνήθως τίθεται ὕστερα από εναντιωματική πρόταση ἢ εναντιωματική μετοχή:

Καλῶς εἴρηκας. Ὅμως δ' ἔτι λέγε τὸ τρίτον.

Γιγνώσκων ὁ ἄνθρωπος τὰ κακὰ ὅτι κακὰ ἐστίν, ὅμως αὐτὰ ποιεῖ.

N.E.: • Μεγάλωσε **κι ὅμως** δεν ωρίμασε. • Αν και πικράθηκε, **ὅμως** δεν εἶπε τίποτα.

4. Όταν ο **δέ** εκφέρεται με το **μᾶλλον**, εκφράζει επανόρθωση των προηγούμενων (**επανορθωτικός**):

Λέγω δὴ αὐτὸ μετὰ τοῦτο, μᾶλλον δ' ἐρωτῶ.

5. Εκτός από τις χρήσεις που αναφέρονται στην παράγραφο αὐτή, ο **ἀλλά** χρησιμοποιεῖται επίσης:

- α) Με ρήμα σε προτροπική υποτακτική ἢ σε προστακτική· δηλώνει έντονη προτροπή και έχει τη σημασία του «εμπρός λοιπόν»:

Περὶ τοῦ μεγίστου νῦν βουλευόμεθα τῶν ἡμετέρων. Ἄλλ' ὄρατε εἰ δοκεῖ χρῆναι οὕτω ποιεῖν.

- β) Σε ερωτηματικές προτάσεις με το ερωτηματικό μόριο **ἦ (ἀλλ' ἦ)**· εκφράζει έντονη βεβαιότητα του ερωτώντος, ενώ η ερώτηση είναι συνήθως ρητορική (§ 5):

Ἄλλ' ἦ, τὸ λεγόμενον, κατόπιν ἐορτῆς ἤκομεν;

6. Κάποιες φορές αντιτίθεται με τον **ἀλλά** ένα στοιχείο αποφατικό με ένα προηγούμενο καταφατικό:

Ταῦτα πάντα γέγονε διὰ τὴν ἡμετέραν ἄνοιαν, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ἐκείνου δύναμιν.

5. Οι σύνδεσμοι **μέντοι** (όμως, αλλά όμως) και **καίτοι** (και όμως). Όταν μάλιστα συνδέονται περίοδοι ή ημιπερίοδοι, απαντά συνηθέστερα ο **καίτοι**. Δεν είναι επίσης σπάνια η λειτουργία των **μέντοι** και **καίτοι** ως βεβαιωτικών μοριών, με τη σημασία του «βέβαια», «αλήθεια»:

Ἐπειδὴν **μέντοι** τοῦτο γένηται, νίκη δ' ὑμῖν ἔσται, ἐμοὶ **μέντοι** θάνατος. [βεβαιωτικός – αντιθετικός]

Ἐφέλειαν οὐδεμίαν ἐν τούτοις ἔφη ὄρᾶν· **καίτοι** οὐκ ἀνήκοος τούτων ἦν. [αντιθετικός]

Μόνος ἀνθρώπων αἴτιος ἦν αὐτῷ τῆς σωτηρίας. **Καίτοι** τίς ἂν μείζων ταύτης εὐεργεσία γένοιτο; [βεβαιωτικός]

Δ. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ

§ 169 Ως αιτιολογικός παρατακτικός σύνδεσμος λειτουργεί ο **γὰρ** (γιατί). Ο **γὰρ** συνδέει περιόδους ή ημιπεριόδους και δεν τίθεται ποτέ στην αρχή της πρότασης. Απαντά επίσης στις εκφράσεις **καὶ γὰρ** (διότι και, και μάλιστα, καθόσον μάλιστα), **καὶ γὰρ καὶ** (και πράγματι), **ἀλλ' οὐ γὰρ** (αλλά όμως δεν), **γὰρ δὴ / γὰρ οὖν** (γιατί βέβαια), **γὰρ δήπου** (γιατί αναμφίβολα) κτλ.:

Οἱ δ' ἄλλοι κατέφυγον πρὸς Ἀγησίλαον· ἐγγὺς **γὰρ** ἔτυχεν ὤν.

Μετὰ δὲ τοῦτο ἤρξατο λόγου ὁ Φαρνάβαζος· **καὶ γὰρ** ἦν πρεσβύτερος.

Παρατηρήσεις

- α) Ο **γὰρ** απαντά και με τη διασαφητική-επεξηγηματική σημασία του «δηλαδή»: επεξηγεί τα προηγούμενα και τίθεται, συνήθως, ύστερα από δεικτικές λέξεις ή ύστερα από εκφράσεις όπως **τὸ μέγιστον, σημεῖον δέ, τεκμήριον δέ** κ.τ.ό.⁷:

Σκοπεῖν δὲ χρὴ καὶ ἐκ τῶνδε, ὧ ἄνδρες δικασταί. Πάντες **γὰρ** ἐπίστασθε ὅτι ἐν τῇ προτέρᾳ δημοκρατίᾳ πολλοὶ τὰ δημόσια ἔκλεπτον.

Τεκμήριον δὲ τούτου ὑμῖν μέγιστον ἔρω. Πρῶτον μὲν **γὰρ** Ἀλκιβιάδης ἔπλει ἐπὶ τῆς ἐμῆς νεώς.

- β) Ως παρατακτικοί μπορεί να λειτουργήσουν και οι υποτακτικοί αιτιολογικοί σύνδεσμοι **ὥς, ἐπεὶ**, όταν βρίσκονται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου (βλ. § 179.1, παρατήρηση α').

Ε. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ

§ 170 Ως συμπερασματικοί παρατακτικοί σύνδεσμοι λειτουργούν οι **ἄρα, οὖν, γοῦν, οὐκοῦν, οὐκουν, τοιγαροῦν, τοιγάρτοι, τοίνυν, δὴ, ὥστε**. Από αυτούς οι σύνδεσμοι **ἄρα, δὴ, οὖν, γοῦν, τοίνυν** δεν απαντούν στην αρχή της πρότασης. Πιο συγκεκριμένα:

1. Ο σύνδεσμος **ἄρα** (λοιπόν) χρησιμοποιείται για να δηλώσει συμπέρασμα που προκύπτει λογικά από προηγούμενους συλλογισμούς:

Δεῖ **ἄρα**, ἔφη, τὸν ἀνδριαντοποιὸν τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα τῷ εἶδει προσεικάζειν.

Ἄρα ἐπίσταται ἕκαστος, τοῦτο καὶ σοφός ἐστιν.

7. Σχετικός είναι και ο **γὰρ** που χρησιμοποιείται με τη σημασία του «λοιπόν» στην αρχή διήγησης για την οποία έχει ήδη γίνει λόγος (**διηγηματικός**):

Δοκεῖ οὖν μοι ἀνάγκη εἶναι διηγῆσασθαί σοι τὸ διήγημα τοῦτο. Λέγεται **γὰρ** γυνή ποτε πρεσβῦτις Ὀλυμπίασι παρελθοῦσα εἰς τὸ στάδιον ἐστάναι τε ἅμα τοῖς ἀνδράσι καὶ θεάσασθαι τοὺς ἀγωνιζομένους.

2. Οι σύνδεσμοι **δή, οὖν, γοῦν** (λοιπόν, έτσι λοιπόν) δηλώνουν συμπέρασμα πραγματικό, που προκύπτει ως αποτέλεσμα υπαρκτών καταστάσεων. Ο σύνδεσμος **δή** ύστερα από χρονικές προτάσεις εκφέρεται μαζί με τα χρονικά επιρρήματα **τότε** ή **ἐνταῦθα** (τότε πια, τότε πλέον) και τονίζει το αποτέλεσμα της περιγραφόμενης από τη χρονική πρόταση κατάστασης⁸:
- Ἐλεγόν τινες ὅτι κατίδοιεν πυρά· ἐδόκει **δή** τοῖς στρατηγοῖς οὐκ ἀσφαλές εἶναι διασκηνοῦν.
Τὸ γὰρ μεθύειν λήθην ἐμποιεῖ πάντων τῶν πράττειν δεομένων. Οἱ **οὖν** τούτου ἀκρατεῖς ἀδύνατοί εἰσιν ἐπιμελεῖσθαι.
Δοκεῖ γὰρ ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα συνέχειν· ἐξελθούσης **γοῦν** σήπεται.
Ἐπει δὲ ἀφίκοντο πάντες ἐπὶ τὸ ἄκρον, **ἐνταῦθα δή** περιέβαλλον ἀλλήλους δακρύνοντες.*
3. Ο σύνδεσμος **τοίνυν** (λοιπόν) εισάγει συμπέρασμα πραγματικό κατά την κρίση του ομιλητή –γι’ αυτό και σχετικά ανίσχυρο– ή χρησιμοποιείται ως μεταβατικός στις εκφράσεις **καὶ τοίνυν** (και λοιπόν), **ἔτι τοίνυν** (ακόμα λοιπόν), **μετὰ ταῦτα τοίνυν** (μετά από αυτά λοιπόν):
- Μὴ **τοίνυν**, ἐπειδὴ γε ἔστιν, ὦ βουλή, σῶσαί με δικαίως, ἀπολέσητε ἀδίκως.
Καὶ τοίνυν τὰ τούτοις ἐξῆς πειράσομαι φράζω.
Μετὰ ταῦτα τοίνυν ἐκάλουν ὑμᾶς.*
4. Οι σύνδεσμοι **τοιγάρτοι, τοιγαροῦν** (γι’ αυτό ακριβώς λοιπόν) εισάγουν συμπέρασμα που εκφράζεται με βεβαιότητα:
- Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ λόγου μόνον τὴν ψῆφον φέρουσι. **Τοιγάρτοι** διατελεῖ τοῦτο τὸ συνέδριον εὐδοκίμοῦν ἐν τῇ πόλει.
Τῷ ὧμῳ τὰ βάρη κινουῦμεν. **Τοιγαροῦν** καὶ πονοῦμεν τὸν ὧμον μάλιστα.*
5. Ο σύνδεσμος **οὐκοῦν** (λοιπόν) εισάγει καταφατικό συμπέρασμα, ενώ ο σύνδεσμος **οὐκουν** (λοιπόν δεν) εισάγει αποφατικό συμπέρασμα:
- Οὐκοῦν** ὁ μὲν τὰ δίκαια πράττων δίκαιος, ὁ δὲ τὰ ἄδικα ἄδικος.
Οὐκουν ἐκ τῶν κάτω ὁ ἰδρῶς ἀλλ’ ἐκ τῆς κεφαλῆς γίνεται.*
6. Ο σύνδεσμος **ὥστε** χρησιμοποιείται ως παρατακτικός, όταν βρίσκεται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου και δεν ακολουθεί άλλη κύρια πρόταση (βλ. και § 181.1). Εισάγει ισχυρό συμπέρασμα και μεταφράζεται «επομένως», «γι’ αυτό»:
- Ἄρα γὰρ χρόνος καὶ ἡ ἐμπειρία τὰ μὴ καλῶς ἔχοντα ἐκιδιδάσκει τοὺς ἀνθρώπους. **Ὡστε** οὐ δεῖ ὑμᾶς ἐκ τῶν τοῦ κατηγοροῦ λόγων τοὺς νόμους καταμανθάνειν.*

8. Οι σύνδεσμοι **οὖν** και **δή** χρησιμοποιούνται και ως: α) **ανακεφαλαιωτικοί** των προηγουμένων, β) **αναληπτικοί**, ύστερα από παρένθεση, αποκαθιστώντας τη συνέχεια του λόγου:

*Ὡς μὲν **οὖν** οὐδενὶ ἔνοχος τῶν κατηγορημένων ὁ διωκόμενός ἐστιν, ἀποδέδεικται. [ανακεφαλαιωτικός]
Ἐπει δὲ οἱ τελευταῖοι τῶν Ἑλλήνων κατέβαινον εἰς τὰς κώμας ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἤδη σκοταῖοι (διὰ γὰρ τὸ στενὴν εἶναι τὴν ὁδὸν ὄλην τὴν ἡμέραν ἢ ἀνάβασις αὐτοῖς ἐγένετο καὶ ἡ κατάβασις), **τότε δή** συλλεγέντες τινὲς τῶν Καρδοῦχων τοῖς τελευταίοις ἐπετίθεντο. [αναληπτικός]*

ΠΙΝΑΚΑΣ 11. Η ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

ΣΥΝΔΕΣΗ – ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΣΗΜΑΣΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
<p>ΜΕ ΣΥΜΠΛΕΚΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ</p> <p>ΣΥΜΠΛΟΚΗ</p> <p>1. ΚΑΤΑΦΑΤΙΚΗ</p> <p>α) Απλή: καί, τέ</p> <p>β) Εμφαστική:</p> <ul style="list-style-type: none"> • καί - καί, τέ - καί, τέ - τέ • ἅμα (τε) - καί, ἐθύς (τε) - καί, ἤδη (τε) - καί, οὐπω (τε) - καί, σχεδόν (τε) - καί <p>γ) Επιδοτική: οὐ μόνον / μὴ μόνον / οὐχ ὅτι / μὴ ὅτι - ἀλλὰ καί</p> <p>2. ΑΠΟΦΑΤΙΚΗ-ΑΡΝΗΤΙΚΗ</p> <p>α) Απλή:</p> <ul style="list-style-type: none"> • καί οὐ, καί μὴ • οὔτε - τέ, μήτε - τέ • οὔτε - οὔτε, μήτε - μήτε, οὔτε - μήτε, μήτε - οὔτε, οὔδε - οὔδε, μὴδὲ - μὴδὲ 	<p>καί</p> <ul style="list-style-type: none"> • καί - καί • ταυτόχρονα - καί, αμέσως μόλις - καί, ἤδη - καί, ἀκόμη δεν - καί, σχεδόν - καί: δηλώνει το σύγχρονο δύο πράξεων. <p>ὄχι μόνον - ἀλλὰ καί</p> <p>καί δεν, καί μὴ</p> <p>οὔτε - καί: υπάρχει ἄρνηση στη μία από τις δύο προτάσεις.</p> <p>οὔτε - οὔτε: υπάρχει ἄρνηση και στις δύο προτάσεις.</p>	<p>Ψεύδεται καί οὐκ ἀληθῆ λέγει.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ὑπὲρ ὑμῶν καί θυσίας θύσει καί εὐχὰς εὔξεται. • Ἦδη τε ἦν μέσον ἡμέρας καί οὐπω καταφανεῖς ἦσαν οἱ πολέμιοι. <p>Οὐ μόνον κατέφαγεν, ἀλλὰ καί κατέπιεν.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Διέμεινα δ' ἐγὼ καί οὐ προῦδωκ' ἐμαυτόν. • Οὔτε ἐπεμείνωντο παρ' ἀλλήλους κατασπάντες τε ξυνεχῶς ἐπολέμουν. • Οὔτε ἤρξαστο λέγειν τὰ βέλτεστα οὔτε νῦν διατελεῖ πράπτων τὰ συμφέροντα τῶ δήμῳ.

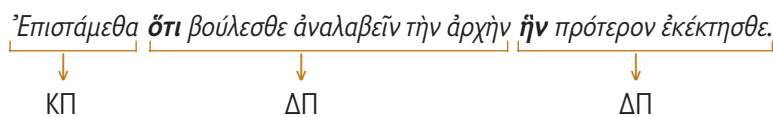
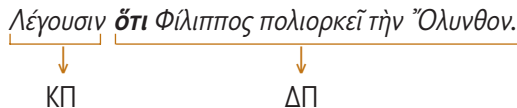
ΣΥΝΔΕΣΗ – ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΣΗΜΑΣΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
<p>β) Επιδοτική:</p> <ul style="list-style-type: none"> οὐχ ὄπως - ἀλλά (και) οὐχ ὄπως / μὴ ὄπως / οὐχ ὅτι / μὴ ὅτι - ἀλλ' οὐδέ / ἀλλὰ μὴδέ 	<ul style="list-style-type: none"> ὄχι μόνο δεν - αλλά και: υπάρχει άρνηση στη μία από τις δύο προτάσεις. ὄχι μόνο δεν - αλλά ούτε: υπάρχει άρνηση και στις δύο προτάσεις. 	<ul style="list-style-type: none"> Ἡ γῆ οὐχ ὄπως πινά καρπὸν ἤνεγκεν, ἀλλὰ και τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν φρεάτων ἐπέλιπεν. Οὐχ ὄπως πῆς κοινής ἐλευθερίας μετέχριεν, ἀλλ' οὐδέ δουλείας μετρίας τυχεῖν ἠξιώθημεν.
Μ Ε Δ Ι Α Σ Ε Υ Κ Τ Ι Κ Ο Υ Σ Σ Υ Ν Δ Ε Σ Μ Ο Υ Σ		
<p>ΔΙΑΣΕΥΞΗ</p> <p>α) Απλή: ἢ</p> <p>β) Εμφατική:</p> <ul style="list-style-type: none"> ἢ - ἢ, ἢτοι - ἢ ἢ - ἢ και <p>γ) Αδιάφορη:</p> <ul style="list-style-type: none"> ἢ - ἢ - ἢ, εἴτε - ἢ εἴτε - εἴτε (και), εἴαντε - εἴαντε, ἄντε - ἄντε, ἦντε - ἦντε 	<p>ἢ</p> <ul style="list-style-type: none"> ἢ - ἢ ἢ - ἢ και ἢ - ἢ - ἢ, εἴτε - ἢ εἴτε - εἴτε 	<p>Χρῶ τοῖς εἰρημένοις ἢ ζῆτει βελτίω τούτων.</p> <p>Τοσοῦτον ἢ ὑμῶν καταπεφρόνηκεν ἢ ἑτέροις πεπίστευκεν.</p> <p>Περὶ τοῦ ἐπιτηδεύματος τούτου ἐδέησε δοῦναι ψῆφον, εἴτ' ἔνοχος ἔστιν εἴτε μὴ.</p>
Μ Ε Α Ν Τ Ι Θ Ε Τ Ι Κ Ο Υ Σ Σ Υ Ν Δ Ε Σ Μ Ο Υ Σ		
<p>μὲν - δέ</p> <p>μὲν</p> <p>δέ</p>	<p>μὲν - δε: συνδέουν προτάσεις με αντίθετο ή διαφορετικό περιεχόμενο.</p> <p>βέβαια, τουλάχιστον· σχήμα ανανταπόδοτο</p> <ul style="list-style-type: none"> ὅμως, αλλά: αντιθετικός και: μεταβατικός 	<p>Τοὺς μὲν ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ φυγάδας ἐποίησε.</p> <p>Τότε μὲν οἱ Ἀχαιοὶ τὴν πόλιν διεφύλαξαν.</p> <ul style="list-style-type: none"> Ὁρθῶς ἔλεξας, οὐ φίλως δέ μοι λέγεις. Περὶ δὲ πῆς ἐμῆς ἱππικῆς οὐ πολὺς ὁ λόγος.

ΣΥΝΔΕΣΗ – ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΣΗΜΑΣΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ἀλλά	<ul style="list-style-type: none"> • αλλά: δηλώνει έντονη αντίθεση. • τουλάχιστον: ύστερα από υποθετική ή αιτιολογική πρόταση • απεναντίας: ύστερα από αποφατική ή ερωτηματική πρόταση • παρά μόνο: δηλώνει εξαίρεση, ύστερα από τα ἄλλος ή ἕτερος + αποφατική πρόταση. 	<ul style="list-style-type: none"> • Οὐκ ἠμφεσβήτη, ἀλλ' ὠμολόγει ἀδικεῖν. • Ἐπει ὑμεῖς οὐ τολμᾶτε λέγειν, ἀλλ' ἐγὼ ἐρῶ. • — Οὐκ οἶδα ὅ,τι λέγεις. — Ἄλλ' ἐγὼ περάσσομαι σαφέστερον φράσαι. • Ἐν τῷ μέσῳ ἄλλη μὲν πόλις οὐδεμία, ἀλλὰ Θορᾶκες Βιθυνοί.
ἀλλ' ἢ	<p>παρά μόνο: δηλώνει εξαίρεση, ύστερα από αποφατική πρόταση.</p>	<p>Οὐδὲν ἄλλο σκοπεῖ, ἀλλ' ἢ ὁπόθεν ἐξ ἐλαπτόνων χρημάτων πλείω ἔσται.</p>
ὅμως	<p>ὅμως: τίθεται με ἄλλους αντιθετικούς συνδέσμους και με εναντιωματική πρόταση ή εναντιωματική μετοχή.</p>	<p>Οἱ βάρβαροι ἔφειγον. Ὅμως δὲ καὶ ἀπέθανόντινες. Καίπερ ἀπαντῶν ταῖς ναυσὶν ὅμως ἀπέφυγεν.</p>
μέντοι	<ul style="list-style-type: none"> • ὅμως: αντιθετικός • βέβαια, αλήθεια: βεβαιωτικός 	<ul style="list-style-type: none"> • Τὰς μέντοι ἀφορμὰς οὐχ ὁμοίας ἔχουσι. • Οὗτος μέντοι ὁ ἔπαινος ἔστιν καλός.
καίτοι	<ul style="list-style-type: none"> • και ὅμως: αντιθετικός • και βέβαια, αλήθεια: βεβαιωτικός <p>ὅμως, ἀλλὰ ὅμως, και ὅμως, ἀλλά ὅμως, ὅμως</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Καίτοι εἰ τοῦτο πεῖσει πινὰς ὑμῶν, ὦ βουλή, τί με κωλύει κληροῦσθαι τῶν ἐννεά ἀρχόντων; • Καίτοι τίς οὐκ ἂν μισήσειεν τὴν τοῦτων πλεονεξίαν; <p>Ἄλλὰ μὴν κακεῖνο πᾶσι φανερόν ἐστι. Ἄτὰρ πρὸς τί με ταῦτ' ἐρωτᾷς;</p>
μὴν, ἀλλὰ μὴν, καὶ μὴν, οὐ μὴν ἀλλά, ἀτὰρ		

ΣΥΝΔΕΣΗ – ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΣΗΜΑΣΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
	Μ Ε Α Ι Τ Ι Ο Λ Ο Γ Ι Κ Ο Υ Σ Σ Υ Ν Δ Ε Σ Μ Ο Υ Σ	
γάρ	γιατί	Οἱ δὲ ἥδέως ἐπίθεοντο· ἐπίσειον γάρ αὐτῷ.
ὡς, ἐπει (σπανιότερα, βλ. § 179.1, παρατήρηση α')		
	Μ Ε Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α Τ Ι Κ Ο Υ Σ Σ Υ Ν Δ Ε Σ Μ Ο Υ Σ	
ἄρα δή, οὖν, γοῦν	λοιπόν, ἄρα· δηλώνει λογικό συμπέρασμα. λοιπόν· δηλώνουν πραγματικό συμπέρασμα.	Τὸ χρῆσιμον ἄρα καλὸν ἔστι. Τὸ σπράτευμα ὁ σῆπος ἀπέλιπε· κρέα οὖν ἐσθίοντες διεγίνοντο.
τοιγάρτοι, τοιγαροῦν	γι' αὐτὸ ακριβῶς λοιπόν· δηλώνουν συμπεράσμα με βεβαιότητα .	Τοιγάρτοι ἀμφισβητήσιμον ὑμῖν τὴν χώραν κατεσκευάκε. Τρίγωνον τριγώνου διαφορᾷ διαφέρει· τοιγαροῦν ἔτερα τρίγωνα.
οὐκοῦν	λοιπόν δεν· δηλώνει αρνητικό συμπέρασμα.	Οὐκοῦν τὸ κακὸν βούλεται ἀλλὰ τὰγαθόν.
οὐκοῦν	λοιπόν· δηλώνει καταφατικό συμπέρασμα.	Οὐκοῦν ἀφροσύνην πάντες φεύγουσιν.
τοῖνυν	λοιπόν· δηλώνει ανίσχυρο συμπέρασμα.	Τὸ μὲν τοῖνυν μειράκιον οὐδὲν ἤμαρτεν.
ὥστε (στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου)	επομένως, γι' αὐτὸ· δηλώνει ισχυρὸ συμπέρασμα.	Ἔνιστε πληγᾶς ἐνέτεινον ἀλλήλοις· ὥστε καὶ τοῦτο ἔχθραν παρείχε.

ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 171 Στον λόγο χρησιμοποιούνται συχνά **δευτερεύουσες προτάσεις**, για να διευκρινιστεί ή να συμπληρωθεί το νόημα των κύριων προτάσεων. Η σύνδεση *δευτερευουσών* προτάσεων (ΔΠ) με *κύριες* (ΚΠ) (ή με άλλες *δευτερεύουσες διαφορετικού είδους*) ονομάζεται **υποτακτική σύνδεση προτάσεων** (βλ. και § 161γ):

§ 172 Για την **αναγνώριση** μιας δευτερεύουσας πρότασης, λαμβάνονται υπόψη τα παρακάτω:

- **Πώς εισάγεται:** με ποια λέξη αρχίζει η δευτερεύουσα πρόταση.
- **Από πού εξαρτάται:** τι δηλώνει το ρήμα της πρότασης από την οποία εξαρτάται η δευτερεύουσα και τίνος χρόνου είναι (αρκτικού ή ιστορικού).
- **Πώς εκφέρεται:** σε ποια έγκλιση τίθεται το ρήμα της δευτερεύουσας πρότασης.
- **Ποιος είναι ο συντακτικός ρόλος της:** πώς χρησιμοποιείται στον λόγο η δευτερεύουσα πρόταση.

§ 173 Οι δευτερεύουσες προτάσεις, **με βάση τον συντακτικό ρόλο τους**, διακρίνονται, όπως και στη Ν.Ε., σε:

α) Ονοματικές: είναι οι δευτερεύουσες προτάσεις που χρησιμοποιούνται στον λόγο όπως και τα ονόματα: ως υποκείμενα, αντικείμενα, κατηγορούμενα, ονοματικοί προσδιορισμοί. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι **ειδικές**, οι **ενδοιαστικές**, οι **πλάγιες ερωτηματικές** και, σε κάποιες περιπτώσεις, οι **αναφορικές** προτάσεις.

Ν.Ε.: Ονοματικές είναι και οι **βουλητικές** προτάσεις.

β) Επιρρηματικές: είναι οι δευτερεύουσες προτάσεις που εκφράζουν επιρρηματικές σχέσεις και χρησιμοποιούνται στον λόγο ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν, όπως και στη Ν.Ε., οι **αιτιολογικές**, οι **τελικές**, οι **συμπερασματικές**, οι **υποθετικές**, οι **εναντιωματικές**, οι **παραχωρητικές**, οι **χρονικές** και, σε κάποιες περιπτώσεις, οι **αναφορικές** προτάσεις.

Σημείωση: Επειδή οι δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις εμπίπτουν και στις δύο κατηγορίες, θα αναλυθούν σε ξεχωριστή ενότητα στο τέλος του κεφαλαίου.

§ 174 Οι δευτερεύουσες προτάσεις **εκφέρονται** με:

α) Απλή οριστική και δηλώνουν κάτι πραγματικό:

Οἶδα ὅτι οἱ τύραννοι ἐλάχιστα μετέχουσι τῶν μεγίστων ἀγαθῶν.

β) Δυνητική οριστική (οριστική ιστορικού χρόνου + δυνητικό ἄν) και δηλώνουν κάτι που ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί στο παρελθόν, αλλά δεν πραγματοποιήθηκε (το μη πραγματικό):

Κλέαρχος εἶπεν ὅτι Κῦρος ἄριστος ἂν ἄρχων ἦν, εἰ ἐβίω.

γ) Δυνητική ευκτική (ευκτική, εκτός μέλλοντα, + δυνητικό ἄν) και δηλώνουν κάτι που είναι δυνατόν να γίνει στο παρόν ή στο μέλλον:

Ἄπεκριθη ὅτι ἄνευ Ἀθηναίων οὐδὲν ἂν πράξειαν.

δ) Υποτακτική και δηλώνουν το προσδοκώμενο με βεβαιότητα:

Ὁ δ' Ἀρταξέρξης συλλαμβάνει Κῦρον, ἵνα ἀποκτείνῃ. (για να τον σκοτώσει)

ε) Ευκτική του πλάγιου λόγου (αντί της οριστικής ή της υποτακτικής), ύστερα από ρήμα εξάρτησης ιστορικού χρόνου, και δηλώνουν γνώμη υποκειμενική για γεγονότα και απόψεις του παρελθόντος:

Τὸν Περικλέα ἐκάκιζον ὅτι οὐκ ἐπεξάγοι ἐπὶ τῶν πολεμίων. (Κατηγορούσαν τον Περικλή, επειδή δεν οδηγούσε το στράτευμα εναντίον των εχθρών.) [αντί οριστικής]

Ξενοφῶν ἐφοβείτο μὴ κακὰ γένοιτο τῇ πόλει. [αντί υποτακτικής]

Παρατήρηση

Ἐστερα από **ιστορικό χρόνο**:

α) Ὄταν η δευτερεύουσα πρόταση δε δηλώνει υποκειμενική γνώμη, διατηρεί την **οριστική** ή την **υποτακτική**:

Πατηγιάς ἐβόα ὅτι βασιλεὺς προσέρχεται. (φώναζε δυνατά)

Ἀθηναῖοι δέκα ναῦς ἔπεμψαν τοῖς Κερκυραίοις, ἵνα βοηθήσωσι.

β) Παρατηρεῖται μερικές φορές **εναλλαγή εγκλίσεων** (οριστικής ή υποτακτικής και ευκτικής του πλάγιου λόγου) σε δευτερεύουσες προτάσεις που συνδέονται παρατακτικά και εξαρτώνται από τον ίδιο ιστορικό χρόνο, ανάλογα με το αν δηλώνουν κάτι πραγματικό-βέβαιο ή υποκειμενικό αντίστοιχα:

Οὗτοι ἔλεγον ὅτι Κῦρος μὲν τέθνηκεν, Ἀριαῖος δὲ ἐν τῷ σταθμῷ πεφευγὼς εἶη.

Ἔλεγον ὅτι πολιορκοῦνται, οἱ δὲ Θρᾶκες περικεκυκλωμένοι εἶεν αὐτούς.

Ναῦς ἐπλήρουν, ὅπως ναυμαχίας τε ἀποπειράσωσι, καὶ τὰς δλκάδας αὐτῶν ἦσσαν οἱ Ἀθηναῖοι κωλύοιεν ἀπαίρειν. (Επάνδρωναν πλοία, για να επιχειρήσουν ναυμαχία, και οι Αθηναῖοι ελάχιστα να εμποδίσουν τον απόπλου των φορηγών πλοίων τους.)

Σημείωση: Οι δευτερεύουσες προτάσεις, κυρίως οι αναφορικές και όσες δηλώνουν ή περιέχουν υπόθεση, εκφέρονται και με άλλες εγκλίσεις, οι οποίες αναφέρονται στις οικείες παραγράφους.

A. ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. ΟΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 175 **Ειδικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις που *ειδικεύουν* το γενικό και αόριστο περιεχόμενο της πρότασης από την οποία εξαρτώνται, προσδιορίζουν δηλαδή ακριβέστερα το νόημά της. Δέχονται άρνηση **οὐ**.

N.E.: Πιστεύω **ὅτι** θα πετύχεις.

1. Εισαγωγή

Οι ειδικές προτάσεις εισάγονται με τους ειδικούς συνδέσμους:

α) **ὅτι**, όταν δηλώνουν κρίση αντικειμενική·

β) ὡς, όταν δηλώνουν κρίση υποκειμενική.

Μερικές φορές οι σύνδεσμοι **ὅτι** και **ὡς** δεν παρουσιάζουν σημασιολογική διαφορά και η εναλλαγή στη χρήση τους είναι θέμα ύφους.

N.E.: Εισάγονται με τα **ὅτι, πως, που**, [σπάνια:] **να, και**.

2. Εκφορά

Οι ειδικές προτάσεις εκφέρονται με:

α) Οριστική, όταν δηλώνουν κάτι πραγματικό:

Λέγει Πτολεμαῖος ὅτι Περδίκκας πρῶτος ἐνέβαλεν ἐς τῶν Θηβαίων τὴν προφυλακὴν.

β) Δυνητική οριστική, όταν δηλώνουν το δυνατόν στο παρελθόν ή το μη πραγματικό:

Δῆλον ἦν ὅτι ῥαδίως ἂν ἐδύναντο πολεμεῖν αὐτοῖς.

γ) Δυνητική ευκτική, όταν δηλώνουν το δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον:

Οἶδα ὅτι πάντες ἂν ὁμολογήσαιτε. (ὅτι ὅλοι θα συμφωνούσατε)

δ) Ευκτική του πλάγιου λόγου, ύστερα από ιστορικό χρόνο, και δηλώνουν υποκειμενική γνώμη:

Ἔλεγον ὅτι βασιλεὺς σφίσι φίλος ἔσοιτο.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι ειδικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως:

α) Αντικείμενα σε ρήματα λεκτικά (λέγω, διδάσκω, ἀγγέλλω, δηλώ, ἀποκρίνομαι κ.τ.ό.), δεικτικά (δείκνυμι, ἀποδείκνυμι κ.τ.ό.), γνωστικά και αισθητικά (γιγνώσκω, οἶδα, μανθάνω, ἐπίσταμαι, πυνθάνομαι, αἰσθάνομαι, ἀκούω κ.τ.ό.):

Λέγει ὡς ἄρα Ἄργεῖοι ἦσαν οἱ ἐπικαλεσάμενοι τὸν Πέρσην ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. (πως δήθεν)

Οἶδα ὅτι μάτην σοι αὐτὰ λέξομεν.

Πυνθάνομαι ὡς χρήματα εἴληφεν Αἰσχίνης. (ὅτι τάχα)

β) Υποκείμενα σε απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις που σημαίνουν ό,τι και τα παραπάνω ρήματα (λέγεται, ἀγγέλλεται, μαρτυρεῖται, δεδεδικται, δῆλόν ἐστι, ἀδῆλόν ἐστι, φανερόν ἐστι, σαφές ἐστι κ.τ.ό.):

Ἦγγέλθη ὅτι τεθηκότες εἶεν.

Ὡς δὲ ἠδίκουν σαφές ἐστι.

γ) Επεξηγήσεις σε όρο της προηγούμενης πρότασης, συνήθως σε δεικτική αντωνυμία ουδέτερου γένους:

Τοῦτο δ' ὁ λόγος λέγει, ὅτι φιλάργυροι σοφίζονται τὸ θεῖον χάριν φιλαργυρίας. (ὅτι δηλαδή)

► Τα **(εὖ) οἶδ' ὅτι, (εὖ) ἴσθ' ὅτι, ἴστε ὅτι, δῆλον ὅτι**, όταν δεν ακολουθεῖ ρήμα, χρησιμοποιούνται ως βεβαιωτικά επιρρήματα με τη σημασία του «βέβαια», «βεβαιότατα», «προφανώς»:

Ἐρρήθη δῆλον ὅτι πολλά.

Ἀκούετε μὲν οὖν εὖ οἶδ' ὅτι και ὑμεῖς Ἰάσονος ὄνομα.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Οι ειδικές προτάσεις ισοδυναμούν συντακτικά με **ειδικό απαρέμφατο** ή **κατηγορηματική μετοχή**, ανάλογα με τη σύνταξη του ρήματος εξάρτησης, και μπορούν να αντικατασταθούν από αυτά:

Πυνθάνομαι **ὄτι** Ἄρταξέρξης πλησίον **ἔστί**. → Πυνθάνομαι Ἄρταξέρξην πλησίον **εἶναι**.
Γιγνώσκω **ὄτι** τὸ θεῖον ἀλάθητόν **ἔστι**. → Γιγνώσκω τὸ θεῖον ἀλάθητον **ὄν**.

2. ΟΙ ΕΝΔΟΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 176 **Ενδοιαστικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις που δηλώνουν *ενδοιασμό, φόβο ή ανησυχία* μήπως συμβεί κάτι κακό ή μήπως δεν πραγματοποιηθεί κάτι επιθυμητό. Δέχονται άρνηση **οὐ**.

N.E.: Φοβάται **μήπως αρρωστήσει**.

1. Εισαγωγή

Οι ενδοιαστικές προτάσεις εισάγονται με τους ενδοιαστικούς συνδέσμους:

α) **μή** ή **ὅπως μή**, όταν δηλώνουν φόβο μήπως γίνει κάτι ανεπιθύμητο·

β) **μή οὐ**, όταν δηλώνουν φόβο μήπως δε γίνει κάτι επιθυμητό.

N.E.: Εισάγονται με τα **μη, μήπως, μήπως δεν**.

► Το **μή** μπορεί να είναι ενδοιαστικός σύνδεσμος ή αρνητικό μόριο:

Φοβοῦμαι **μή** κακόν τι πάθω. [ενδοιαστικός σύνδεσμος]

Συμβουλεύω ὑμῖν **μή** παραδιδόναι τὰ ὄπλα. [αρνητικό μόριο]

2. Εκφορά

Οι ενδοιαστικές προτάσεις εκφέρονται με:

α) **Υποτακτική**, ύστερα από αρκτικό χρόνο, και δηλώνουν φόβο προσδοκώμενο:

Οἱ τύραννοι φοβοῦνται **μή** αἱ πόλεις ἐλεύθεραι γένωνται.

β) **Ευκτική του πλάγιου λόγου**, ύστερα από ιστορικό χρόνο, και δηλώνουν φόβο υποκειμενικό και αβέβαιο στο παρελθόν¹:

Ἔδεισαν **μή** ἀποθάνοιεν. (Φοβήθηκαν μην πεθάνουν.)

3. Συντακτικός ρόλος

Οι ενδοιαστικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη N.E., ως:

α) **Αντικείμενα** σε ρήματα που δηλώνουν **φόβο, δισταγμό, ανησυχία** (*φοβοῦμαι, δέδοικα, ὀκνῶ, ὀρῶ, προσέχω, ὑποπτεύω* κ.τ.ό.):

Φοβοῦνται **μή** Βοιωτοὶ δηώσωσι τὴν Ἄττικήν.

Ὅρατε ὅπως **μή** τι αἰσχρὸν πράξωμεν. (Προσέξτε να μην κάνουμε κάτι κακό.)

1. Οι ενδοιαστικές προτάσεις εκφέρονται (σπάνια) και με: α) Απλή **οριστική** (φόβος πραγματικός στο παρόν, στο παρελθόν ή στο μέλλον):
• Δέδοικα **μή** ἄλλου πινός ἢ τοῦ ἀγαθοῦ **μεθέξω**. • Ὅρα **μή** παιζῶν **ἔλεγεν**. β) **Δυνητική ευκτική** (φόβος πιθανός στο παρόν ή στο μέλλον): Φοβοῦνται **μή** ματαία **ἂν** γένοιτο αὕτη ἢ κατασκευή, εἰ πόλεμος ἐγερθείη. [ως απόδοση υποθετικού λόγου]

β) Υποκείμενα σε απρόσωπες εκφράσεις ανάλογης σημασίας με τα παραπάνω ρήματα (*δεινόν ἐστι, δέος ἐστί, κίνδυνός ἐστι, φόβος ἐστί, φοβερόν ἐστι* κ.τ.ό.):

Δέος ἐγένετο μὴ ξὺν ὄπλοις ἔλθωσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι. (Υπήρχε φόβος μήπως...)

Κίνδυνός ἐστι μὴ γένωνται μετὰ τῶν πολεμίων. (μήπως συνταχθούν με τους εχθρούς)

Φόβος ἐστί μὴ ἀδικία τις ἡμῖν γένηται.

γ) Επεξηγήσεις σε ὄρο της προηγούμενης πρότασης, κυρίως σε δεικτική αντωνυμία ουδέτερου γένους²:

Ἐφοβήθη τοῦτο, μὴ οὐκ ἔλθοι ἢ βοήθεια.

Οὗτος ὁ κίνδυνος, μὴ ὑπὸ ἡδονῆς ἠτηθῶμεν.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Τα ρήματα που δηλώνουν **φόβο** συντάσσονται συνήθως και με: **α)** πλάγια ερωτηματική πρόταση· **β)** αιτιολογική πρόταση· **γ)** αναφορική ονοματική πρόταση· **δ)** τελικό απαρέμφατο· **ε)** έναρθρο απαρέμφατο· **στ)** ουσιαστικό.

3. ΟΙ ΠΛΑΓΙΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 177 Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις ή πλάγιες ερωτήσεις ονομάζονται οι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις που εκφράζουν *ερώτηση*, όπως και οι ευθείες ερωτήσεις. Η διαφορά τους από αυτές είναι ότι η ερώτηση δε διατυπώνεται ευθέως από αυτόν που ρωτά, αλλά με τη μεσολάβηση κάποιου ρήματος εξάρτησης, γι' αυτό και στο τέλος δεν έχουν ερωτηματικό. Δέχονται άρνηση **οὐ** ή **μή**:

Ευθεία ερώτηση: *Ἦλθον οἱ πρέσβεις;*

Πλάγια ερώτηση: *Ἐρωτᾷ εἰ ἦλθον οἱ πρέσβεις.*

N.E.: Δεν ξέρω **τι να κάνω**.

§ 178 Οι πλάγιες ερωτήσεις, ανάλογα με τον **βαθμό άγνοιας** που εμπεριέχουν, διακρίνονται σε:

α) Ολικής άγνοιας, όταν εκφράζουν ερώτηση που αφορά το ρήμα της πρότασης και η οποία μπορεί να απαντηθεί με ένα *ναί* ή ένα *οὐ*· με τη σειρά τους διακρίνονται σε:

- **Μονομελείς**, όταν έχουν ένα μέλος, ζητείται δηλαδή απάντηση σε ένα ερώτημα.
- **Διμελείς**, όταν έχουν δύο μέλη, αποτελούνται δηλαδή από δύο ερωτήσεις.

β) Μερικής άγνοιας, όταν εκφράζουν ερώτηση που αφορά έναν μόνο ὄρο της πρότασης και συγκεκριμένα τη λέξη εισαγωγής της.

1. Εισαγωγή

α) Οι πλάγιες ερωτήσεις **ολικής άγνοιας** εισάγονται:

- Όταν είναι **μονομελείς**, με το ερωτηματικό μόριο **εἰ** (μήπως, αν) και σπανιότερα με τα **ἐάν, ἄν, ἤν** (αν):

2. Οι ενδοιαστικές προτάσεις εμφανίζονται στον λόγο και σαν ανεξάρτητες. Στην περίπτωση αυτή εννοείται κάποιος από τα ρήματα **σκοπέι, σκοπεῖτε, ὄρα, ὄρατε**:

Ἄλλὰ μὴ σε πείσῃ Κρίτων ποιεῖν ταῦτα. → Ἄλλὰ ὄρα μὴ σε πείσῃ Κρίτων ποιεῖν ταῦτα.

Ἄπορείς **εἰ** διδακτόν ἐστιν ἡ ἀρετή.
 Σκόπει **ἐάν** καὶ σοὶ ἀρέσῃ. (Σκέψου αν ἀρέσει και σε σένα.)

N.E.: Εισάγονται με τα ερωτηματικά μόρια **αν, μήπως**.

- Όταν είναι **διμελείς**, με τα ζεύγη **εἰ - ἢ** (εάν - ή), **πότερον (πότερα) - ἢ** (ποιο από τα δύο - ή), **εἴτε - εἴτε** (εάν - ή):

Σκοπῶμεν **εἰ** ἡμῖν πρέπει **ἢ** σοί. (Ας εξετάσουμε αν σε μας ταιριάζει ή σε σένα.)

Κρίνετε **πότερον** ἡ ἀρετὴ μᾶλλον **ἢ** ἡ φυγὴ σώζει τὰς ψυχάς.

Ἄδελον ἦν **εἴτε κρατήσαιεν εἴτε κραθηεῖεν**. [κρατῶ: νικῶ]

N.E.: Εισάγονται με τα **αν - ή (αν)**.

- β)** Οι πλάγιες ερωτήσεις **μερικής άγνοιας** εισάγονται με **ερωτηματικές ή αναφορικές αντωνυμίες** και με **ερωτηματικά ή αναφορικά επιρρήματα**:

Μὴ γνῶτω ἡ δεξιὰ σου **τί ποιεῖ** ἡ ἀριστερά σου. (Να μη γνωρίζει...)

Σκόπει **πότερος** ἡμῶν **ἀποκρινεῖται**. (Σκέψου ποιος από μας θα απαντήσει.)

Ἄγνωῶ **ὅπου ἐσμέν**. (Δεν ξέρω πού βρισκόμαστε.)

N.E.: Εισάγονται με **ερωτηματικές αντωνυμίες ή με ερωτηματικά επιρρήματα**.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΤΩΝ ΠΛΑΓΙΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ ΜΕΡΙΚΗΣ ΑΓΝΟΙΑΣ

Ερωτηματικές αντωνυμίες	Αναφορικές αντωνυμίες	Μετάφραση
τίς;	ὄς / ὄστις	ποιος;
–	ὄσπερ	ποιος ακριβώς;
πόσος;	ὄσος / ὀπόσος	πόσος;
πόστος;	–	ποιος κατά σειρά;
ποδαπός;	ὀποδαπός	από ποιο μέρος;
ποῖος;	οῖος / ὀποῖος	τι είδους;
πότερος;	ὀπότερος	ποιος από τους δύο;
πηλίκος;	ἡλίκος / ὀπηλίκος	πόσο μεγάλος;
ποσταῖος;	–	σε πόσες μέρες;
Ερωτηματικά επιρρήματα	Αναφορικά επιρρήματα	Μετάφραση
ποῦ;	οὔ / ὀπου / ἔνθα	πού;
ποῖ;	οἶ / ὀποι / ἔνθα	πού;
πῆ;	ἦ / ἦπερ / ὀπη	πού; / πώς;
πῶς;	ὦς / ὀπως	πώς;
–	ὦσπερ	πώς ακριβώς;
–	οἶα	πώς (ακριβώς);
πόθεν;	ὀθεν / ὀπόθεν / ἔνθεν	από πού;
πότε;	ὀτε / ὀπότε	πότε;
πηνίκα;	ἡνίκα / ὀπηνίκα	ποια ώρα;
ποσάκις;	ὀποσάκις	πόσες φορές;

2. Εκφορά

Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις εκφέρονται με:

- α) Οριστική**, όταν δηλώνουν ερώτηση για το πραγματικό.
- β) Δυνητική οριστική**, όταν δηλώνουν ερώτηση για το δυνατόν στο παρελθόν ή για το μη πραγματικό.
- γ) Δυνητική ευκτική**, όταν δηλώνουν ερώτηση για το δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον.
- δ) Απορηματική υποτακτική** (ενίστε + αοριστολογικό ἄν), όταν δηλώνουν απορία σχετικά με αυτό που πρέπει να γίνει.
- ε) Ευκτική του πλάγιου λόγου**, ύστερα από ιστορικό χρόνο, και δηλώνουν υποκειμενική γνώμη³.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι πλάγιες ερωτήσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως:

- α) Αντικείμενα** σε μεταβατικά ρήματα που σημαίνουν **ερώτηση**, **απορία** (ἔρωτῶ, ἀπορῶ, πυνθάνομαι, θαυμάζω κ.τ.ό.), **γνώση**, **άγνοια** (γιγνώσκω, οἶδα, ὄρω, αἰσθάνομαι, ἀγνοῶ, ἀπόρως ἔχω κ.τ.ό.), **απόπειρα**, **φροντίδα** (πειρῶμαι, παρασκευάζομαι, πράπτω, φροντίζω, ἐπιμελοῦμαι κ.τ.ό.), **σκέψη**, **προσοχή** (σκοπῶ, σκοποῦμαι, ἐξετάζω, βουλεύομαι κ.τ.ό.), **δείξη**, **ανακοίνωση** (δείκνυμι, δηλῶ, λέγω, ἀποκρίνομαι κ.τ.ό.):
Ἡρώτα **εἰ εἴη ἄλλη ὁδός**.
Ἡδέως δ' ἂν ὑμῶν πυθοίμην **τίν' ἂν ποτε γνώμην περὶ ἐμοῦ εἶχετε**, εἰ μὴ ἐπετριηράρχησα. (αν δεν αναλάμβανα τη διακυβέρνηση της τριήρους)
Ἄπορῶ **τί πρῶτον εἶπω**.
Ἐπυνθάνετο **ὅπως ἂν κάλλιον πορευθεῖη**. (Ζητούσε να μάθει πώς θα ταξίδευε καλύτερα.)
Αὐτός τε θηρᾷ και τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖται **ὅπως ἂν θηρῶσιν**.
Εἰπέ μοι **πότερον ἢ γῆ πλατεῖά ἐστιν ἢ στρογγύλη**.
- β) Υποκείμενα** σε απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις ανάλογης σημασίας με τα παραπάνω ρήματα (ἄδηλόν ἐστι, ἀφανές ἐστι, ἄπορόν ἐστι, ἀπόρως ἔχει, φανερόν ἐστι, θαυμαστόν ἐστι, λέγεται, δέδεικται κ.τ.ό.):
Ἄδηλον ἦν **εἰ ἀδίκως ἐτετιμώρητο**.
Ἐλέγετο καὶ **ὡ τρόπῳ ἢ ναυμαχία ἐγένετο**.
- γ) Επεξηγήσεις** σε ὄρο της προηγούμενης πρότασης, συνήθως σε δεικτική αντωνυμία ουδέτερου γένους:
Τοῦτο σκεψώμεθα, **εἰ ἀληθῆ λέγεις**.

3. Εκφέρονται επίσης με το **ὅπως (μή)** + οριστική μέλλοντα. Οι πλάγιες ερωτήσεις αυτής της μορφής:

- α) Εξαιρούν τον τρόπο με τον οποίο γίνεται μια πράξη και εξαρτώνται από ρήματα όπως *φροντίζω, ἐπιμελοῦμαι, προνοῶ, σκοπῶ, ὄρω, παρασκευάζομαι*:

Ἐπιμελοῦνται **ὅπως μὴ φαῦλοι ἔσονται**. (Φροντίζουν πώς δε θα γίνουν φαῦλοι.)

Οι προτάσεις αυτές διακρίνονται από τις **τελικές** και τις **ενδοιαστικές** προτάσεις της μορφής **ὅπως** + οριστική μέλλοντα, καθώς τονίζουν τον τρόπο με τον οποίο γίνεται μια πράξη (πώς θα / πώς να), ενώ οι **τελικές** δίνουν έμφαση στην πράξη την ίδια (για να / για να μη) και οι **ενδοιαστικές** εξαρτώνται από ρήμα φόβου (μήπως / μήπως δεν).

- β) Δηλώνουν έντονη προτροπή και απαντούν χωρίς ρήμα εξάρτησης. Ως τέτοιο μπορεί να εννοηθεί ένα από τα ρήματα *ὄρα, ὄρατε, σκόπει, σκοπεῖτε*:

Ἄπως ταῦτα μὴ **πεύσεται**. (Κοίτα να μην τα μάθει.)

ΠΙΝΑΚΑΣ 13. ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

(Για τις αναφορικές ονοματικές προτάσεις βλ. § 192)

ΕΙΔΟΣ	ΕΙΣΑΓΟΝΤΑΙ ΜΕ:	ΕΚΦΕΡΟΝΤΑΙ ΜΕ:	ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΩΣ:
ΕΙΔΙΚΕΣ	<i>ὅτι</i> (αντικειμενική κρίση)	Οριστική	1. Αντικείμενα σε ρήματα: λεκτικά, γνωστικά, δεικτικά, αισθητικά 2. Υποκείμενα σε απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις ανάλογης σημασίας 3. Επεξηγήσεις σε δεικτική αντωνυμία ή σε άλλον όρο
	<i>ὡς</i> (υποκειμενική κρίση)	Δυνητική οριστική Δυνητική ευκτική Ευκτική του πλάγιου λόγου	
ΕΝΔΟΙΑΣΤΙΚΕΣ	<i>μή, ὅπως μή</i> (φόβος μήπως γίνει κάτι ανεπιθύμητο)	Υποτακτική	
	<i>μή οὐ</i> (φόβος μήπως δε γίνει κάτι επιθυμητό)	Ευκτική του πλάγιου λόγου	
ΠΛΑΓΙΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ	ΟΛΙΚΗΣ ΑΓΝΟΙΑΣ	Οριστική	1. Αντικείμενα σε ρήματα: ερωτηματικά, γνωστικά, λεκτικά, δεικτικά, σκέψης, φροντίδας, απόπειρας, προσοχής 2. Υποκείμενα σε απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις ανάλογης σημασίας 3. Επεξηγήσεις σε δεικτική αντωνυμία ή σε άλλον όρο
	Μονομελείς: <i>εἰ, εἰάν, ἄν, ἤν</i>		
	Διμελείς: <i>εἰ - ἤ</i> <i>πότερον(-α) - ἤ</i> <i>εἴτε - εἴτε</i>	Δυνητική οριστική Δυνητική ευκτική	
	ΜΕΡΙΚΗΣ ΑΓΝΟΙΑΣ	Απορηματική υποτακτική	
	Ερωτηματικές αντωνυμίες ή ερωτηματικά επιρρήματα		
Αναφορικές αντωνυμίες ή αναφορικά επιρρήματα	Ευκτική του πλάγιου λόγου		

B. ΟΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. ΟΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 179 **Αιτιολογικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις οι οποίες *αιτιολογούν* το νόημα της προσδιοριζόμενης (συνήθως κύριας) πρότασης. Δηλώνουν το *αναγκαστικό αίτιο* και βρίσκονται με την προσδιοριζόμενη πρόταση σε σχέση αλληλεπίδρασης (σχέση αιτίου – αποτελέσματος). Δέχονται άρνηση **οὐ**.

N.E.: Έφυγε, **γιατί** βιαζόταν.

1. Εισαγωγή

Οι αιτιολογικές προτάσεις εισάγονται με τους αιτιολογικούς συνδέσμους:

- α) ὅτι**, όταν δηλώνουν αντικειμενική αιτία·
- β) ὡς**, όταν δηλώνουν υποκειμενική αιτία·
- γ) διότι, ἐπεὶ, ἐπειδὴ⁴**.

N.E.: Εισάγονται με τους αιτιολογικούς συνδέσμους **γιατί, επειδή, διότι, αφού, εφόσον, καθώς, που, μια που**.

Παρατηρήσεις

- α) Τα **ὡς, ἐπεὶ** εισάγουν κύρια πρόταση, όταν βρίσκονται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου (αιτιολογώντας τα προηγούμενα) και δεν ακολουθεί άλλη κύρια πρόταση:

Ὡς χρὴ σὲ περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι τὴν φρόνησιν. (Γιατί πρέπει να θεωρεῖς σημαντική τη φρόνηση.)

Ἐπεὶ καὶ τότε ἔπραξαν φοβούμενοι τὸ πλῆθος αὐτῶν.

- β) Με το **εἰ** (αν, που) εισάγονται **αιτιολογικές προτάσεις υποθετικής αιτιολογίας** (αἴτιο πιθανό ή αμφισβητήσιμο· άρνηση **μη**), οι οποίες τίθενται και ως υποκείμενα απρόσωπων εκφράσεων ψυχικού πάθους:

Δεινόν ἐστι εἰ ἀδικησομέν τινα.

Οι **αιτιολογικές προτάσεις υποθετικής αιτιολογίας** διακρίνονται από τις **υποθετικές** με βάση τη θέση τους στην περίοδο: οι υποθετικές προτάσεις λογικά προηγούνται της κύριας πρότασης, ενώ οι **αιτιολογικές υποθετικής αιτιολογίας** έπονται κύριας πρότασης η οποία εκφέρεται με ρήμα ψυχικού πάθους. Επίσης, διακρίνονται από τις **πλάγιες ερωτηματικές** λόγω της εξάρτησής τους από διαφορετικής σημασίας ρήματα.

2. Εκφορά

Οι αιτιολογικές προτάσεις εκφέρονται με:

- α) Οριστική**, όταν δηλώνουν αίτιο πραγματικό:
Ἐπορεύετο ἐφ' ἀμάξης, διότι ἐτέτρωτο. (γιατί είχε τραυματιστεί)
- β) Δυνητική οριστική**, όταν δηλώνουν αίτιο δυνατόν στο παρελθόν ή μη πραγματικό:
Οὐκ ἔλεγε τὰς ἐμὰς πράξεις, ὅτι ἐδείκνυεν ἄν τὴν ἐμὴν ἀρετὴν. (γιατί θα έδειχνε)
- γ) Δυνητική ευκτική**, όταν δηλώνουν αίτιο δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον:
Δέομαι οὖν σου παραμεῖναι, ὡς οὐδ' ἄν ἐνὸς ἡδιδον ἀκούσαιμι ἢ σοῦ. (Σε παρακαλώ να μείνεις, γιατί κανέναν άλλον δε θα άκούγα πιο ευχάριστα από σένα.)
- δ) Ευκτική του πλάγιου λόγου**, ύστερα από ιστορικό χρόνο, και δηλώνουν υποκειμενική γνώμη:
Οἱ στρατηγοὶ ἐθαύμαζον, ὅτι Κῦρος οὐ φαίνοίτο. (απορούσαν)

- 4. Αιτιολογικές προτάσεις εισάγονται και με τους κυρίως χρονικούς συνδέσμους **ὅτε, ὁπότε** (αφού· αιτιολογία γνωστή):
Χαλεπὰ τὰ παρόντα, ὁπότε ἀνδρῶν στρατηγῶν τοιούτων στερόμεθα.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι αιτιολογικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως:

- α) Επιρρηματικοί προσδιορισμοί της αιτίας** σε κάθε ρήμα και κυρίως σε ρήμα ψυχικού πάθους (*χαίρω, ἠδομαι, θαυμάζω, ἀγανακτῶ, αἰσχύνομαι, ἀθυμῶ* κ.τ.ό.):
Οἱ Ἕλληνες ἠθύμουν, ἐπεὶ οὐκ εἶχον τὰ ἐπιτήδεια. (Οἱ Ἕλληνες δυσανασχετούσαν, επειδή δεν είχαν τα αναγκαία.)
Ἐπειδὴ χρημάτων δεῖται, πορεύεται εἰς Αἴγυπτον ἐπὶ μισθῷ. (Επειδή έχει ανάγκη χρημάτων,...)
- β) Επεξηγήσεις** σε εμπρόθετο προσδιορισμό της αιτίας:
Διὰ τοῦτο κρίνεται, ὅτι παρὰ τοὺς νόμους δημηγορεῖ.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Αιτία (αναγκαστικό αίτιο) εκφράζουν επίσης (βλ. και πίνακα Δ): **α)** η αιτιολογική μετοχή (απλή ή δυνητική)· **β)** η γενική της αιτίας· **γ)** η δοτική της αιτίας· **δ)** η αιτιατική της αιτίας· **ε)** οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί της αιτίας.

2. ΟΙ ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 180 Τελικές ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις που δηλώνουν το *τελικό αίτιο*, τον σκοπό στον οποίο αποβλέπει το υποκείμενο του ρήματος από το οποίο εξαρτώνται. Δέχονται άρνηση *μή*.

Ν.Ε.: Πήγε *να ψωνίσει*.

1. Εισαγωγή

Οι τελικές προτάσεις εισάγονται με τους τελικούς συνδέσμους *ίνα, ὅπως, ὥς* (για να).

Ν.Ε.: Εισάγονται με τους τελικούς συνδέσμους *να, για να*.

2. Εκφορά

Οι τελικές προτάσεις εκφέρονται με:

- α) Υποτακτική**, όταν δηλώνουν σκοπό προσδοκώμενο με βεβαιότητα:
Πέμπει στρατιώτας, ὅπως βοηθήσῃ τῇ πόλει.
- β) Υποτακτική + ἀναοριστολογικό**, όταν δηλώνουν σκοπό προσδοκώμενο υπό προϋπόθεση:
Γύμναζε σεαυτὸν πόνοις ἔκουσίους ὅπως ἂν δύνῃ και τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν.
- γ) Ευκτική του πλάγιου λόγου**, ύστερα από ιστορικό χρόνο, και δηλώνουν σκοπό υποκειμενικό και αβέβαιο στο παρελθόν:
Ἐκάλεσέ τις αὐτόν, ὅπως ἴδοι τὰ ἱερά.
- δ) Οριστική ιστορικού χρόνου**, όταν προηγείται ευχή ανεκπλήρωτη ή κάτι που δεν έγινε, και δηλώνουν σκοπό ανεκπλήρωτο⁵.
Ἐχρῆν αὐτοὺς ζῆν, ἵνα ἀπηλλάγμεθα τούτου τοῦ δημαγωγῷ.

5. Οι τελικές προτάσεις εκφέρονται και με: α) **Οριστική μέλλοντα** (σκοπός βέβαιος): *Συμπράττουσι ὅπως μεγίστην δόξαν ἔξουσι.* β) **Δυνητική ευκτική** (ως απόδοση λανθάνουσας υπόθεσης): *Ἐίδου βοῦς, ὅπως ἂν θύσαντες [= εἰ θύσειαν] ἐστιῶντο.* γ) **Ευκτική** (χωρίς εξάρτηση από ιστορικό χρόνο): • *Ἄρ' οὐκ ἂν ἔλθοι βασιλεὺς ὥς πᾶσιν ἀνθρώποις φόβον παράσχοι;* [ἔλξη από προηγούμενη ευκτική] • *Ἴσως δέ που ἀποσκᾶπτι, ὥς ἄπορος εἴη ἡ ὁδός.* (Ἴσως κάπου ανοίγει τάφρο, για να είναι αδιάβατος ο δρόμος.) [σκοπός υποκειμενικός]

3. Συντακτικός ρόλος

Οι τελικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως:

- α) Επιρρηματικοί προσδιορισμοί του σκοπού** σε ρήματα οποιασδήποτε σημασίας και κυρίως σε όσα δηλώνουν κίνηση ή σκόπιμη ενέργεια:

Ἄβροκόμας τὰ πλοῖα κατέκαυσεν, ἵνα μὴ Κύρος διαβῆ.

Τούτους πέμπομεν, ὥς βουλευσῶνται περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων.

- β) Επεξηγήσεις** σε εμπρόθετο προσδιορισμό του σκοπού και κυρίως στα **διὰ τοῦτο, τούτου ἔνεκα**:

Διὰ τοῦτο συλλέγεσθε, ἵνα οἱ ἀδυνατώτεροι τολμῶσι περὶ τοῦ δικαίου ἀμφισβητεῖν.

Στρατηγούς αἰροῦνται τούτου ἔνεκα, ἵνα αὐτοῖς ἡγεμόνες ᾖσι.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Σκοπό (τελικό αίτιο) δηλώνουν επίσης (βλ. και πίνακα Δ): **α)** η τελική μετοχή· **β)** το απαρέμφατο του σκοπού· **γ)** το επιρρηματικό κατηγορούμενο του σκοπού· **δ)** οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί του σκοπού· **ε)** η γενική και η αιτιατική του σκοπού· **στ)** η συμπερασματική πρόταση της μορφής **ὥστε** ή **ὥς** + **απαρέμφατο** που δηλώνει επιδιωκόμενο σκοπό.

3. ΟΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 181 Συμπερασματικές ή αποτελεσματικές ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις που δηλώνουν το *συμπέρασμα* ή το *αποτέλεσμα* που προκύπτει από την ενέργεια που εκφράζει το ρήμα εξάρτησής τους. Δέχονται άρνηση **οὐ**, εκτός αν εκφέρονται με **απαρέμφατο**, οπότε δέχονται άρνηση **μή**.

Ν.Ε.: *Δεν έτρεξα, ὥστε να κουραστώ.*

1. Εισαγωγή

Οι συμπερασματικές προτάσεις εισάγονται με:

- α)** τους συμπερασματικούς συνδέσμους **ὥστε**⁶, **ὥς**.

- β)** τις εκφράσεις **ἐφ' ᾧ**, **ἐφ' ᾧτε** (με τον όρο να, με την προϋπόθεση να).

Ν.Ε.: Εισάγονται με τους συμπερασματικούς συνδέσμους **ὥστε (να)**, **που (να)**.

- Ο **ὥστε** (συνεπώς, γι' αυτό) εισάγει κύρια πρόταση, όταν βρίσκεται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου και δεν ακολουθεί άλλη κύρια:

᾽Ὡστ' ἐκείνης τῆς νυκτὸς οὐδεὶς ἐκοιμήθη.

2. Εκφορά

Οι συμπερασματικές προτάσεις εκφέρονται με:

- α) Οριστική**, όταν δηλώνουν αποτέλεσμα πραγματικό:

Οὕτως ἰσχυρὸν ἢ ἀλήθεια, ὥστε πάντων ἐπικρατεῖ.

6. Ο **ὥστε** + **απαρέμφατο**, το οποίο λειτουργεί ως αντικείμενο, υποκείμενο, απαρέμφατο της αναφοράς, είναι στην ουσία πλεοναστικός: *Ξυνέβη μετὰ τὴν μάχην, ὥστε πολέμου μηδὲν ἐπι ἄψασθαι μηδετέρους.* [ἄψασθαι: Υ του ξυνέβη]

- β) Δυνητική οριστική**, όταν δηλώνουν αποτέλεσμα δυνατόν στο παρελθόν υπό προϋποθέσεις ή μη πραγματικό:
Οί θεοί οὕτως ἐσήμηναν, ὥστε και ἰδιώτης ἂν ἔγνω. (κι ένας άσχετος θα καταλάβαινε)
- γ) Δυνητική ευκτική**, όταν δηλώνουν αποτέλεσμα δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον υπό προϋποθέσεις:
Ἐν ἀσφαλεῖ ἔσομαι, ὡς μηδὲν ἂν ἔτι κακὸν πάθοιμι.
- δ) Ευκτική του πλάγιου λόγου**, ύστερα από ιστορικό χρόνο, και δηλώνουν υποκειμενική γνώμη⁷:
Οἱ νεκροὶ ὑπὸ τῷ τείχει ἔκειντο, ὥστε οὐ ῥάδιον εἶη ἀνελεσθαι. (ώστε δεν ήταν εύκολο να τους ανασύρουν)
- ε) Απαρέμφατο τελικό (ὥστε, ὡς + απαρέμφατο)** και δηλώνουν⁸:
- **Αποτέλεσμα ενδεχόμενο, υποκειμενικό** (απλή σκέψη του λέγοντος), το οποίο δεν αποκλείεται κάποιες φορές να είναι και πραγματικό:
Κῦρος ἦν φιλοτιμώτατος, ὥστε πάντα πόνον ὑπομένειν.
 - **Αποτέλεσμα επιδιωκόμενο**, δηλαδή σκοπό, και εξαρτώνται από ρήματα βούλησης ή σκόπιμης ενέργειας:
Κραυγὴν πολλὴν ἐποίουν, ὥστε και τοὺς πολεμίους ἀκούειν.
Πορεύονται ἀσῆμως ὥστε μη γινώσκεισθαι ὅτι ἰχνεύουσιν.
 - **Προϋπόθεση, ὄρο ή συμφωνία** και εισάγονται κυρίως με τις εκφράσεις *ἐφ' ᾧ, ἐφ' ᾧτε* (με την προϋπόθεση να, με τον ὄρο να, με τη συμφωνία να):
Οἱ δὲ διήλλαξαν, ἐφ' ᾧτε εἰρήνην ἔχουσιν. (Αυτοί πέτυχαν συμβιβασμό, με τον ὄρο να έχουν ειρήνη.)
- Προϋπόθεση, ὄρος ή συμφωνία είναι δυνατόν να δηλωθούν και με τα *ἐφ' ᾧ, ἐφ' ᾧτε + οριστική μέλλοντα*:
Πάντα κίνδυνον ὑποδύονται, ἐφ' ᾧτε πλείονα κτήσονται.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι συμπερασματικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο ως:

- α) Επιρρηματικοί προσδιορισμοί του αποτελέσματος**, όπως και στη Ν.Ε.:
Οὕτως ἀναίσθητος εἶ, Αἰσχύνῃ, ὥστ' οὐ δύνασαι λογίσασθαι.
- β) Επιρρηματικοί προσδιορισμοί** που δηλώνουν **ὄρο, προϋπόθεση, συμφωνία**:
Οἱ τριάκοντα ἠρέθησαν, ἐφ' ᾧτε συγγράψαι νόμους.
- γ) Επεξηγήσεις** σε εμπρόθετους προσδιορισμούς που δηλώνουν ὄρο, προϋπόθεση, συμφωνία:
Ἀφίμεν σε ἐπὶ τούτῳ, ἐφ' ᾧτε μηκέτι φιλοσοφεῖν.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

- Συμπέρασμα (ή αποτέλεσμα)** δηλώνουν επίσης (βλ. και πίνακα Δ): **α)** το απαρέμφατο του αποτελέσματος
β) το προληπτικό κατηγορούμενο ή κατηγορούμενο του αποτελέσματος.

7. Συνήθως η εκφορά μιας συμπερασματικής πρότασης με ευκτική οφείλεται σε ἔλξη από προηγούμενη ευκτική:

Καταγελαστότερον εἶ εἰς τοσοῦτον μικροψυχίας ἔλθοιμεν, ὥστε τὰ προστάγματα τούτων ὑπομείναιμεν.

8. Όταν η συμπερασματική πρόταση εισάγεται με *ἢ ὥστε / ἢ ὡς + απαρέμφατο* και προηγείται επίθετο ή επίρρημα συγκριτικού βαθμού, λειτουργεί ως β' ὄρος σύγκρισης και δηλώνει συμπέρασμα που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεῖ (ασύμμετρη σύγκριση, βλ. και § 41, παρατήρηση α')

Ἦισθοντο αὐτὸν ἐλάττω ἔχοντα δύναμιν ἢ ὥστε τοὺς φίλους ὠφελεῖν.

4. ΟΙ ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 182 Υποθετικές ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις που δηλώνουν την *προϋπόθεση* με την οποία μπορεί να ισχύει ή να αληθεύει αυτό που εκφράζει το ρήμα από το οποίο εξαρτώνται. Δέχονται άρνηση *μή*.
N.E.: *Αν θέλεις, μπορείς να έρθεις.*

1. Εισαγωγή

Οι υποθετικές προτάσεις εισάγονται με τους υποθετικούς συνδέσμους *εἰ, ἐάν, ἄν, ἤν*.

N.E.: Εισάγονται με τους υποθετικούς συνδέσμους *αν, εάν, [σπάνια:] σαν, άμα* κ.ά.

2. Εκφορά

Οι υποθετικές προτάσεις εκφέρονται με:

α) εἰ + οριστική:

Εἰ τοῦτ' ἐποίουν, ἐνίκων ἄν.

β) εἰ + ευκτική:

Εἴ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινον.

γ) ἐάν, ἄν, ἤν + υποτακτική:

Ἐάν τι ἔχω ἀγαθόν, διδάσκω.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι υποθετικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί** που δηλώνουν **προϋπόθεση**.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Υπόθεση εκφράζουν επίσης: **α)** η υποθετική μετοχή· **β)** οποιαδήποτε έκφραση έχει υποθετική σημασία. (*Ἄνευ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων. [εἰ μὴ ἔχομεν ταῦτα].*)

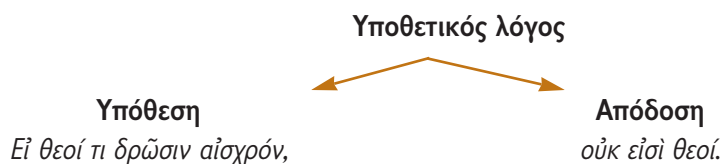
ΟΙ ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

§ 183 Υποθετικοί λόγοι ονομάζονται οι λογικές ενότητες που αποτελούνται από μία υποθετική πρόταση, η οποία ονομάζεται **υπόθεση**, και μία κύρια πρόταση, η οποία ονομάζεται **απόδοση**⁹. Η υπόθεση και η απόδοση μαζί, ως λογική ενότητα, εκφράζουν τη λογική σχέση του (υποθετικού) αιτίου – αποτελέσματος¹⁰:

N.E.: *Αν δε θέλεις να έλθεις, πες το μου.*

9. Ως απόδοση τίθεται και δευτερεύουσα πρόταση, απαρέμφατο ή μετοχή (βλ. και § 185, υποσημ. 16γ).

10. Όταν η υπόθεση είναι παρενθετική, δεν έχει απόδοση και μεταφράζεται με την προσθήκη της λέξης «βέβαια»:
Ὁ χρυσός, εἰ βούλοιο τάληθῆ λέγειν, ἔκτεινε τὸν ἕμὸν παῖδα. (αν βέβαια θέλεις)

§ 184 Οι υποθετικοί λόγοι, ανάλογα με τον τρόπο εισαγωγής και εκφοράς της υπόθεσης, την έγκλιση της απόδοσης και τη σημασία τους, διακρίνονται σε **έξι είδη**:

α) 1ο είδος: Το πραγματικό.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
εἰ + οριστική οποιοδήποτε χρόνου (μτφρ.: «αν» + οριστική)	οποιαδήποτε έγκλιση (μτφρ.: η αντίστοιχη έγκλιση)

*Εἰ μὲν οὖν ἄλλο τι καλῶς ἔπραξεν, ἐπαινῶ.
 Εἰ ἀρέσκει σοι ταῦτα, ἐπιχείρει αὐτοῖς.
 Εἰ ἀφήσεις τοὺς Θηβαίους ἄνευ μάχης, κινδυνεύσεις τὰ ἔσχατα παθεῖν.*

β) 2ο είδος: Το αντίθετο του πραγματικού.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
εἰ + οριστική ιστορικού χρόνου (μτφρ.: «αν» + οριστική παρατατικού ή υπερσυντελικού)	δυνητική οριστική ¹¹ (μτφρ.: «θα» + οριστική παρατατικού ή υπερσυντελικού)

*Εἰ μὲν αὐτὸς ἐποίει τι φαῦλον, εἰκότως ἂν ἐδόκει πονηρὸς εἶναι.
 Εἰ μὴ ἐγὼ ἐκέλευσα, οὐκ ἂν ἐποίησεν Ἄγασίας. (δε θα το έκανε / δε θα το είχε κάνει)*

γ) 3ο είδος: Το προσδοκώμενο.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
ἐάν, ἄν, ἦν + υποτακτική (μτφρ.: «αν» + υποτακτική)	οριστική μέλλοντα ¹² (μτφρ.: οριστική μέλλοντα)

*Ἐάν ὁ βασιλεὺς ἄλλον στρατηγὸν πέμπῃ, ἔσομαι σύμμαχος ὑμῖν.
 Ἐάν ἀναλογισθῆθε, αὐτίκα γνώσεσθε.*

11. Στην απόδοση μπορεί επίσης να υπάρχει: α) **Απρόσωπο ρήμα** ή **απρόσωπη έκφραση** σε παρατατικό (*ἔδει, ἔχρην, προσῆκε, ἐξῆν, ἀναγκαῖον ἦν, δίκαιον ἦν* κτλ.) + **απαρέμφατο**: *Εἰ ἦσαν ἄνδρες ἀγαθοί, ἐξῆν αὐτοῖς τὰ δίκαια δεικνύναι*. β) Ἐνα από τα ρ. **ἐβουλόμην, ἐμελλον, ἐκινδύνευσα** + **απαρέμφατο**: *Ἡ πόλις ἐκινδύνευσε διαφθαρῆναι, εἰ ἄνεμος ἐπεγένετο*. (εάν φυσούσε)
 12. Στην απόδοση μπορεί επίσης να υπάρχει **μελλοντική έγκλιση** ή **έκφραση** (υποτακτική, δυνητική ή ευχετική ευκτική, προστακτική, οριστική ενεστώτα ή αορίστου ή παρακειμένου με μελλοντική σημασία, συντελεσμένος μέλλοντας, απρόσωπο ρήμα + τελικό απαρέμφατο, ρηματικό επίθετο σε -τος, -τέος και γενικά οποιαδήποτε έκφραση αναφέρεται στο μέλλον):
Ἄν μὴ πιστεύητε, πέμψατε πρέσβεις.

δ) 4ο είδος: Αόριστη επανάληψη στο παρόν ή στο μέλλον.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
ἐάν, ἄν, ἦν + υποτακτική (μτφρ.: «αν», «όσες φορές» + υποτακτική)	οριστική ενεστώτα ¹³ (μτφρ.: οριστική ενεστώτα)

Ἦν ἐγγύς ἔλθη θάνατος, οὐδείς βούλεται θνήσκειν.

Ἐάν τι ἔχω ἀγαθόν, διδάσκω.

ε) 5ο είδος: Απλή σκέψη του λέγοντος.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
εἰ + ευκτική (μτφρ.: «αν» + οριστική παρατατικού)	δυνητική ευκτική ¹⁴ (μτφρ.: «θα» + οριστική παρατατικού)

Εἰ οἱ πολῖται ὁμονοοῖεν, εὐδαίμων ἂν γίνοιτο ἡ πόλις.

Οὐδείς γὰρ ζῶη γ' ἂν, εἰ μὴ τρέφοιτο.

στ) 6ο είδος: Αόριστη επανάληψη στο παρελθόν.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
εἰ + ευκτική επαναληπτική (μτφρ.: «κάθε φορά που» + οριστική παρατατικού)	οριστική παρατατικού ή δυνητική οριστική αορίστου ¹⁵ (μτφρ.: οριστική παρατατικού)

Τῶν ἐχθρῶν εἶ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινε.

Εἰ ἴδοι τοὺς νέους γυμναζομένους, ἐπήνεσεν ἂν.

§ 185 Ἐνας υποθετικός λόγος, ανάλογα με τον αριθμό των προτάσεων που τον αποτελούν, ονομάζεται, όπως και στη Ν.Ε.:

α) Απλός: αποτελείται από μία υπόθεση και μία απόδοση:

Ἐὰν ζητῆς καλῶς, εὐρήσεις. [Υπ. + Απ.]

β) Σύνθετος: αποτελείται από περισσότερες της μίας υποθέσεις ή/και αποδόσεις¹⁶:

Ἐὰν μὲν δόξη καλὸς εἶναι ὁ νόμος, ζῆ ὁ τιθεὶς καὶ ἀπέρχεται. [Υπ. + Απ. + Απ.]

13. Στην απόδοση μπορεί επίσης να υπάρχει **γνωμικός αόριστος**:

Ἦν δέ τις τούτων τι παραβαίνει, ζημίαν αὐτοῖς ἐπέθεσαν. (τους τιμωρούν)

14. Στην απόδοση μπορεί σπανιότερα να υπάρχει: **οριστική αρκτικού χρόνου, ευχετική ευκτική ή προστακτική**:

Εἰ τις τάδε παραβαίνει, ἐναγῆς ἔστω τοῦ Ἀπόλλωνος. (ας έχει την κατάρρα)

15. Στην απόδοση υπάρχει σπανιότερα **δυνητική οριστική παρατατικού, απλή οριστική αορίστου ή οριστική υπερσυντελικού**:

Εἰ δέ τις αὐτῷ περὶ τοῦ ἀντιλέγοι, ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐπανῆγεν ἂν πάντα τὸν λόγον.

Εἰ τίς γέ τι αὐτῷ προστάξαντι καλῶς ὑπηρετήσκειν, οὐδενὶ ἀχάριστον εἶασε τὴν προθυμίαν.

Εἰ δέ τις καὶ ἀντίποι, εὐθύς ἐτεθνήκει.

16. Εκτός από **απλός** ή **σύνθετος**, ένας υποθετικός λόγος μπορεί να είναι:

α) **Ελλειπτικός**, όταν λείπει το ρήμα της υπόθεσης ή της απόδοσης ή και ολόκληρη η υπόθεση ή η απόδοση, επειδή μπορεί να εννοηθούν εύκολα από τα συμφραζόμενα:

— Ἄθλιος ἄρα οὗτός ἐστιν κατὰ τὸν σὸν λόγον. — *Εἶπερ γε, ὦ φίλε, ἄδικος.* [ἄδικός ἐστιν]

Από παράλειψη του ρήματος της υπόθεσης προέκυψαν υποθετικές εκφράσεις με επιρρηματική σημασία, όπως: *εἰ δέ μὴ* (διαφορετικά),

Ἐὰν μελετήσωμεν καὶ ἀντιπαρασκευασώμεθα, χρόνος ἐνέσται. (θα υπάρξει) [Υπ. + Υπ. + Απ.]

- Σε έναν σύνθετο υποθετικό λόγο οι υποθέσεις ενδέχεται να εισάγονται και ταυτόχρονα να συνδέονται διαζευκτικά με τους συνδέσμους *εἴτε - εἴτε, ἐάντε - ἐάντε, ἦντε - ἦντε, ἄντε - ἄντε*:

Ἐάν τε οἱ τετρακόσιοι κρατήσωσιν ἐάν τε οἱ ἕκ Μιλήτου πολέμιοι, διαφθαρῆσθε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΥΠΟΘΕΤΙΚΩΝ ΛΟΓΩΝ

ΕΙΔΟΣ	ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
1ο: Πραγματικό	<i>εἰ</i> + οριστική οποιουδήποτε χρόνου	οποιαδήποτε ἐγκλιση
2ο: Αντίθετο του πραγματικού	<i>εἰ</i> + οριστική ιστορικού χρόνου	δυναμική οριστική
3ο: Προσδοκώμενο	<i>ἐάν, ἄν, ἦν</i> + υποτακτική	οριστική μέλλοντα
4ο: Αόριστη επανάληψη στο παρόν ή στο μέλλον	<i>ἐάν, ἄν, ἦν</i> + υποτακτική	οριστική ενεστώτα
5ο: Απλή σκέψη του λέγοντος	<i>εἰ</i> + ευκτική	δυναμική ευκτική
6ο: Αόριστη επανάληψη στο παρελθόν	<i>εἰ</i> + ευκτική (επαναληπτική)	οριστική παρατατικού ή δυναμική οριστική αορίστου

πλήν *εἰ* (εκτός από), *εἴ(περ) τις καὶ ἄλλος* (περισσότερο από κάθε άλλον), *εἴ(περ) ποτὲ (καὶ ἄλλοτε)* (περισσότερο από κάθε άλλη φορά), *εἴ(περ) που* (περισσότερο από κάθε άλλο μέρος), *ἐάν μόνον* (αρκεῖ μόνο να) κ.ά., καθώς και εκφράσεις του τύπου *ὥσπερ (ἄν) εἰ, ὥσπερ εἰ, ὥσπερ ἄν, ὡς ἄν*, με τη σημασία του «σαν»:

Εἰ μὲν ἠδίκηκεν, δίκην δῶ· εἰ δὲ μὴ [ἠδίκηκεν], ἀποφύγη.

Διεφθάρησαν ὥσπερ ἄν εἰ πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους ἐπολέμησαν. [*ὥσπερ ἄν διεφθάρησαν, εἰ ἐπολέμησαν πρὸς...*]

- β) **Λανθάνων**, όταν η υπόθεση λανθάνει, είναι κρυμμένη συνήθως σε μια υποθετική, αναφορική υποθετική ή χρονική υποθετική μετοχή, σε μια αναφορική υποθετική ή χρονική υποθετική πρόταση ή σε άλλη λέξη ή φράση που εμπεριέχει υπόθεση:

Ταῦτα πράξας μεγάλην δόξαν ἔξεις. [*ἐὰν πράξης – ἔξεις*: προσδοκώμενο]

- γ) **Εξαρτημένος ή πλάγιος**, όταν η απόδοση δεν είναι κύρια αλλά δευτερεύουσα πρόταση, απαρέμφατο ή μετοχή. Για να τον αναγνωρίσουμε, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι:

- Αν η απόδοση εξαρτάται από αρκτικό χρόνο, ο υποθετικός λόγος αναγνωρίζεται σαν να ήταν ανεξάρτητος:

Λέγει ὅτι, ἐὰν μάθη, παύσεται ταῦτα ποιῶν. [*ἐὰν μάθη – παύσεται*: προσδοκώμενο]

- Αν η απόδοση εξαρτάται από ιστορικό χρόνο, η υπόθεση (με εξαίρεση την υπόθεση του 2ου είδους, η οποία δε μεταβάλλεται) έχει τη μορφή *εἰ* + ευκτική του πλάγιου λόγου. Τότε το είδος της απόδοσης, το νόημα και η τροπή του εξαρτημένου υποθετικού λόγου σε ανεξάρτητο μας βοηθούν στην αναγνώρισή του:

Ἦγειτο ἅπαν ποιήσιν αὐτόν, εἴ τις ἀργύριον διδοίη. [*ἐὰν τις διδῶ – ποιήσει*: προσδοκώμενο]

5. ΟΙ ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 186 **Εναντιωματικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις των οποίων το περιεχόμενο εκφράζει *εναντίωση* προς το νόημα της (κύριας) πρότασης που προσδιορίζουν. Δέχονται άρνηση **μή**.

N.E.: *Αν και είμαι τραυματισμένος, θα αγωνιστώ.*

1. Εισαγωγή

Οι εναντιωματικές προτάσεις εισάγονται με τους εναντιωματικούς συνδέσμους **εί και, εάν/άν/ήν και** (αν και, μολονότι) και δηλώνουν εναντίωση προς κάτι που θεωρείται πραγματικό.

N.E.: Εισάγονται με τα **αν και, ενώ, μολονότι, παρόλο που** κ.ά.

2. Εκφορά

Οι εναντιωματικές προτάσεις εκφέρονται, όπως και οι υποθετικές προτάσεις, με:

- α) Οριστική ή ευκτική,** όταν ο σύνδεσμος εισαγωγής περιέχει το **εί**:
Εί και χρήματα ἔχομεν, οὐκ εὐτυχοῦμεν.
Ἄξιον γὰρ ἀκοῦσαι τὸ διήγημα τοῦτο, εἰ και μὴ προσήκοι Κλεοκράτει.
- β) Υποτακτική,** όταν ο σύνδεσμος εισαγωγής περιέχει το **εάν, ἄν, ἤν**:
Ἐὰν και μὴ βούλωνται, πάντες αἰσχύνονται μὴ πράττειν τὰ δίκαια.

Παρατηρήσεις

- α) Όταν μετά τους υποθετικούς συνδέσμους **εί, εάν, ἄν, ἤν** ακολουθεί ο **και** ως **προσθετικός**, τότε τα συμπλέγματα που προκύπτουν δεν είναι εναντιωματικοί σύνδεσμοι:
Τόδε δὲ διανοηθῶμεν, εἰ και σοὶ συνδοκεῖ. (αν και συ συμφωνεῖς) [προσθετικός: η πρόταση είναι υποθετική]
- β) Ο σύνδεσμος **εί και**, όταν έχει τη σημασία του «ακόμη κι αν», εισάγει δευτερεύουσες παραχωρητικές προτάσεις (βλ. § 187):
Ἄνθρωποι κακοί, εἰ και ὠφελεῖν δοκοῦσιν, μᾶλλον βλάπτουσιν.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι εναντιωματικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί** που δηλώνουν **εναντίωση**.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Εναντίωση εκφράζουν επίσης (βλ. και πίνακα Δ): **α)** οι εναντιωματικές μετοχές· **β)** οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί που δηλώνουν εναντίωση.

6. ΟΙ ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 187 **Παραχωρητικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις των οποίων το περιεχόμενο εκφράζει *παραχώρηση* προς το νόημα της (κύριας) πρότασης που προσδιορίζουν. Δέχονται άρνηση **μή**.

N.E.: *Κι αν ακόμη διαφωνούσα, θα σε υποστήριζα.*

1. Εισαγωγή

Οι παραχωρητικές προτάσεις εισάγονται με τους παραχωρητικούς συνδέσμους:

α) *καὶ εἰ, καί, καὶ ἄν, καὶ ἔάν, κἄν, καὶ ἦν* (ακόμη κι αν, ἔστω κι αν, κι αν ακόμα) ὕστερα ἀπὸ καταφατικὴ πρόταση:
Χρὴ ποιεῖν με τοῦτο, καὶ εἰ μὴ πέποιθα. (ἔστω κι αν δεν εἶμαι πεπεισμένος)

Ἄνῆρ πονηρὸς δυστυχεῖ, κἄν εὐτυχεῖ.

N.E.: Εισάγονται με τους παραχωρητικούς συνδέσμους **καὶ αν, καὶ να, ὅσο κι αν, οὔτε κι αν** κ.ά.

β) *οὐδ' εἰ, μὴδ' εἰ, οὐδ' ἔάν, οὐδ' ἄν, οὐδ' ἦν, μὴδ' ἔάν, μὴδ' ἄν, μὴδ' ἦν* (οὔτε κι αν) ὕστερα ἀπὸ ἀρνητικὴ πρόταση
καὶ δηλώνουν παραχώρηση πρὸς κάτι που θεωρεῖται ἀπίθανο ἢ ἀδύνατο.

Μὴ θορυβήσητε, μὴδ' ἔάν δόξω τι ὑμῖν μέγα λέγειν. (ακόμη κι αν σας φανεῖ ὅτι λέω κάτι υπερβολικό)

➤ Ὃταν ο **καὶ** που προηγεῖται τῶν *εἰ, ἔάν, ἄν, ἦν* εἶναι συμπλεκτικός, μεταβατικός ἢ προσθετικός, ἡ πρόταση δεν εἶναι παραχωρητικὴ, ἀλλὰ **υποθετικὴ**:

Καὶ εἰ μὴ τι κωλύει, ἐθέλω αὐτοῖς διαλεχθῆναι. [μεταβατικός]

2. Εκφορά

Οι παραχωρητικὲς προτάσεις ἐκφέρονται, ὅπως καὶ οἱ υποθετικὲς προτάσεις, με:

α) Οριστικὴ ἢ εὐκτικὴ, ὅταν ο σύνδεσμος ἐισαγωγῆς περιέχει τὸ *εἰ*.

β) Υποτακτικὴ, ὅταν ο σύνδεσμος ἐισαγωγῆς περιέχει τὸ *ἔάν, ἄν, ἦν*¹⁷.

3. Συντακτικὸς ρόλος

Οι παραχωρητικὲς προτάσεις χρησιμοποιοῦνται στὸν λόγο, ὅπως καὶ στὴ Ν.Ε., ὡς **ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί** που δηλώνουν **παραχώρηση**.

4. Ἰσοδύναμες συντακτικὲς μορφές

Παραχώρηση δηλώνει ἐπίσης ἡ παραχωρητικὴ μετοχὴ (βλ. καὶ πῖνακα Δ).

7. ΟΙ ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 188 **Χρονικὲς** ονομάζονται οἱ δευτερεύουσες ἐπιρρηματικὲς προτάσεις που προσδιορίζουν *χρονικά* τὸ περιεχόμενο τῆς προσδιοριζόμενης (κύριας συνήθως) πρότασης. Δέχονται ἀρνηση **οὐ** ἢ **μὴ**.

N.E.: *Διάβαζε, ὥσπου νύχτωσε.*

Οἱ χρονικὲς προτάσεις δηλώνουν, ὅπως καὶ στὴ Ν.Ε.:

α) τὸ προτερόχρονο, ὅταν ἡ πράξη τὴν ὁποία δηλώνει ἡ χρονικὴ πρόταση γίνεται πρὶν ἀπὸ τὴν πράξη τῆς κύριας πρότασης:

Ἐπει ἤκουσε ἀπῆλθεν. [Πρῶτα ἀκούσε καὶ μετὰ ἔφυγε.]

β) τὸ σύγχρονο, ὅταν ἡ πράξη τὴν ὁποία δηλώνει ἡ χρονικὴ πρόταση γίνεται τὴν ἴδια στιγμή με τὴν πράξη τῆς κύριας πρότασης:

Ἀφίκοντο ὅτε νύξ ἐγένετο. [Ἐφάσαν τὴν ὥρα που νύχτωσε.]

17. Οἱ παραχωρητικὲς, ὅπως καὶ οἱ ἐναντιωματικὲς προτάσεις, σχηματίζουν μαζί με τὴν κύρια πρόταση ὅλα τα εἶδη τῶν υποθετικῶν λόγων:

Φήσουσι σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἰμί. [πραγματικό]

Γελᾷ ὁ μωρός, κἄν τι μὴ γελοῖον ᾗ. [ἀόριστη ἐπανάληψη στὸ παρόν – μέλλον]

γ) το υστερόχρονο, όταν η πράξη την οποία δηλώνει η χρονική πρόταση γίνεται ύστερα από την πράξη της κύριας πρότασης:

Μεσσήνην εἴλωμεν πρὶν Πέρσας λαβεῖν τὴν βασιλείαν. [Ἡ ἀνάληψη τῆς βασιλείας ἀπὸ τοὺς Πέρσες ἐγίνε ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀλωση τῆς Μεσσηνίας.]

1. Εισαγωγή

Οι χρονικές προτάσεις εισάγονται (συνηθέστερα):

α) Ὄταν δηλώνουν το **προτερόχρονο**:

- Με τους χρονικούς συνδέσμους ἢ τις χρονικές εκφράσεις **ὥς** (αφού, μόλις), **ἐπεὶ, ἐπειδὴ** (αφού, αφότου), **ἐπεὶ (ἐπειδὴ) πρῶτον, ἐπεὶ (ἐπειδὴ) τάχιστα** (αμέσως μόλις, όταν), **πρὶν + ἐγκλιση** (παρά αφού):

Οἱ δὲ τριάκοντα ἠρέθησαν ἐπεὶ τάχιστα τὰ μακρὰ τεῖχη καθηρέθη. (γκρεμίστηκαν)

- Με τις εμπρόθετες αναφορικές εκφράσεις **ἐξ οὗ, ἐξ οὗ, ἀφ' οὗ, ἀφ' οὗ** (αφού, αφότου):
Φίλιππος, ἀφ' οὗ τὴν εἰρήνην ἐποιήσατο, οὐ μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἀδικεῖ.

N.E.: Εισάγονται με τα **αφού, αφότου, καθώς, όταν, μόλις** κ.ά.

β) Ὄταν δηλώνουν το **σύγχρονο**:

- Με τους χρονικούς συνδέσμους **ὄτε, ὁπότε** (όταν, τότε που), **ἕως, ἔστε, μέχρι, ἄχρι** (μέχρις ότου, ώσπου), **ἠνίκα, ὀπηνίκα** (τη στιγμή που, ενώ):

Ἦνίκα μοι ἐδόκει καιρὸς εἶναι, προϊέναι ἐκέλευσα.

- Με τα χρονικά επιρρήματα **ὁσάκις, ὀποσάκις** (κάθε φορά που):

Τὸν Εὐφράτην, ὁσάκις κατέλαβεν αὐτοὺς ἀνάγκη, ἐγεφύρωσαν.

- Με τις αναφορικές εκφράσεις **ὄσον χρόνον, ἐν ᾧ, ἐν ὅσῳ** (ενώ, καθώς, στο διάστημα που):

Ἐν ὅσῳ ταῦτ' ἐπράττετο, Ἐπαμεινώνδας ἐξῆι. (εκστράτευε)

N.E.: Εισάγονται με τα **ενώ, καθώς, όταν, όσο** κ.ά.

γ) Ὄταν δηλώνουν το **υστερόχρονο**:

- Με τους χρονικούς συνδέσμους **ἕως, ἔστε, ἄχρι, μέχρι, πρὶν + ἀπαρέμφατο** (προτού να):

Μέχρι τούτου Λασθένης φίλος ὠνομάζετο, ἕως προῦδωκεν Ὀλυθον.

- Με τις εμπρόθετες αναφορικές εκφράσεις **μέχρι οὗ, ἄχρι οὗ, μέχρι οὗ, ἄχρι οὗ** (μέχρις ότου, έως ότου):
Ἐκεῖ ἔμεινε μέχρι οὗ Κύρος εἰς Σάρδεις ἀφίκετο.

N.E.: Εισάγονται με τα **μέχρι να, έως ότου να, ώσπου να, προτού να** κ.ά.

Παρατηρήσεις

α) Το ληκτικό φωνήεν του συνδέσμου **ὄτε**¹⁸ εκθλίβεται, όταν βρεθεί μπροστά από το αρχικό φωνήεν ἢ τὴν αρχική δίφθογγο τῆς λέξης που ακολουθεῖ. Δε συμβαίνει το ἴδιο με το σύνδεσμο **ὄτι**:

Ἐπεμψεν ἐπιστολήν, ὄτ' Ἀμφίπολιν ἐπολιόρκει.

β) Τα **ἄχρι, μέχρι**, ως καταχρηστικές προθέσεις με **γενική**, σχηματίζουν εμπρόθετους προσδιορισμούς τόπου ἢ χρόνου:

μέχρι τοῦ ὀμαλοῦ – ἄχρι τῆς πῆμερον ἡμέρας

18. Ο **ὄτε** δεν εισάγει χρονική πρόταση, όταν βρίσκεται σε στερεότυπες εκφράσεις με επιρρηματική σημασία, όπως: **ἔστιν ὄτε** (κάποτε, μερικές φορές), **ὄτε μὲν - ὄτε δέ** (ἀλλοτε μὲν - ἀλλοτε δε), **οὐκ ἔστιν ὄτε** (ποτέ), **οὐκ ἔστιν ὄτε οὐ** (πάντοτε), **ὄτε μὴ** (εκτός εἰν), **ἐνίστε** (κάποτε) κ.ά.:

Γίνονται δὲ ἐξ αὐτῶν ἔστιν ὄτε καὶ τύραννοι.

2. Εκφορά

Οι χρονικές προτάσεις εκφέρονται με:

- α) **Οριστική**, η οποία διατηρείται και ύστερα από ιστορικό χρόνο, όταν προσδιορίζουν χρονικά κάτι καθορισμένο και πραγματικό¹⁹:

Ἐπειδὴ εἰσήλθεν, ἐπορεύετο πρὸς τὴν ἀκρόπολιν. [προτερόχρονο]

- β) **Υποτακτική**²⁰, όταν δηλώνουν:

- Το προσδοκώμενο:

Χρονική πρόταση	Κύρια πρόταση
χρονικός υποθετικός σύνδεσμος + υποτακτική	οριστική μέλλοντα

Ἐπειδὰν τάχιστα ἡ στρατεία λήξῃ, εὐθύς ἀποπέμψαι αὐτόν. (μόλις)

- Αόριστη επανάληψη στο παρόν ή στο μέλλον:

Χρονική πρόταση	Κύρια πρόταση
χρονικός υποθετικός σύνδεσμος + υποτακτική	οριστική ενεστώτα

Ὅταν βούλωνται, εὐρίσκουσιν.

- γ) **Ευκτική**, όταν δηλώνουν:

- Απλή σκέψη του λέγοντος:

Χρονική πρόταση	Κύρια πρόταση
χρονικός σύνδεσμος + ευκτική	δυνητική ευκτική

Ὁ ἐκὼν πεινῶν φάγοι ἄν, ὁπότε βούλοιο. (Αυτός που πεινά με τη θέλησή του μπορεί να φάει όποτε θέλει.)

- Αόριστη επανάληψη στο παρελθόν:

Χρονική πρόταση	Κύρια πρόταση
χρονικός σύνδεσμος + ευκτική (επαναληπτική)	οριστική παρατατικού ή δυνητική οριστική αορίστου

Ὅποτε θύοι Κρίτων, ἐκάλει Ἀρχέδημον. (κάθε φορά που θυσίαζε)

19. Μερικές φορές σε χρονικές προτάσεις που εκφέρονται με οριστική περιέχεται και **υπόθεση**. Στην περίπτωση αυτή ο υποθετικός λόγος μπορεί να δηλώνει:

α) Το **πραγματικό** (Υπ.: χρονικός σύνδεσμος + οριστική → **Απ.:** κάθε ἐγκλιση):

Ὅτ' εὐτυχεῖς [εἰ εὐτυχεῖς], μὴ μέγα φρόνει.

β) Το **αντίθετο του πραγματικού** (Υπ.: χρονικός σύνδεσμος + οριστική ιστορικού χρόνου → **Απ.:** δυνητική οριστική):

Ὅποτε [εἰ ποτε] ἐκεῖνο ἔγνωμεν, ἱκανῶς ἂν εἶχεν ἡμῖν. (το πρόβλημά μας θα λυνόταν)

20. Ὑστερα από ιστορικό χρόνο εκφέρονται με ευκτική του πλάγιου λόγου αντί της υποτακτικής:

Ἦλπιζε ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παιδῶν, ἐπειδὴ τελευτήσῃ τὸν βίον, ταφήσεσθαι. [ἐπειδὴν τελευτήσω – ταφήσομαι]

Η χρονική πρόταση που εκφέρεται με υποτακτική ή ευκτική είναι χρονική υποθετική.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι χρονικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί χρόνου**.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Χρόνο δηλώνουν επίσης (βλ. και πίνακα Δ): **α)** η χρονική μετοχή· **β)** η γενική του χρόνου· **γ)** η δοτική του χρόνου· **δ)** η αιτιατική του χρόνου· **ε)** τα χρονικά επιρρήματα· **στ)** οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί του χρόνου· **ζ)** το επιρρηματικό κατηγορούμενο του χρόνου.

Η σύνταξη του συνδέσμου *πρὶν*

§ 189 Ο σύνδεσμος *πρὶν* συντάσσεται:

α) Με **έγκλιση**, συνήθως ύστερα από **αρνητική** πρόταση, και δηλώνει το **προτερόχρονο**:

- **Οριστική ιστορικού χρόνου**, όταν δηλώνει το πραγματικό· μτφρ.: «παρά αφού», «έως ότου» + οριστική:
Οὐ πρότερον ἤθελησεν ἀπελθεῖν, πρὶν αὐτὸν ἐξήλασαν. (παρά αφού τον εξόρισαν)
- **Υποτακτική + ἄν** αοριστολογικό. Η πρόταση είναι **χρονική υποθετική** και δηλώνει το προσδοκώμενο ή το αόριστα επαναλαμβανόμενο στο παρόν ή στο μέλλον· μτφρ.: «προτού να», «πριν να» + υποτακτική:
Μὴ ἀπέλθῃτε, πρὶν ἄν ἀκούσῃτε. [προσδοκώμενο]
Οὐ πρότερον παύονται, πρὶν ἄν πείσωσιν οὓς ἠδίκησαν. [αόριστη επανάληψη στο παρόν – μέλλον]
- **Ευκτική του πλάγιου λόγου** (αντί υποτακτικής + ἄν) ύστερα από ιστορικό χρόνο:
Οὐκ ἀφίεσαν πρὶν παραθεῖεν αὐτοῖς ἄριστον. (Δεν τους άφηναν να φύγουν, πριν τους παραθέσουν πρόγευμα.)

β) Με **απαρέμφατο**, συνήθως ύστερα από **καταφατική** πρόταση, και δηλώνει γεγονός ενδεχόμενο, **υστερόχρονο** ως προς την πράξη της κύριας πρότασης· μτφρ.: «προτού να», «πριν να» + υποτακτική:

Οὗτοι οὖν διέβησαν, πρὶν τοὺς ἄλλους ἀποκρίνασθαι.

Γ. ΟΙ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 190 **Αναφορικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που *αναφέρονται* σε όρο άλλης πρότασης, ο οποίος είτε υπάρχει είτε εννοείται. Όταν βρίσκονται σε στενή λογική σχέση με τον όρο που προσδιορίζουν, λειτουργούν ως **αναγκαίοι προσδιορισμοί** και κανονικά δε χωρίζονται με κόμμα. Αντίθετα, όταν περιλαμβάνουν πρόσθετες πληροφορίες που μπορεί να παραλειφθούν, ονομάζονται **προσθετικές** και χωρίζονται με κόμμα:

Γιγνώσκουσιν ἄπανθ' ἃ Φίλιππος παρασκευάζεται. [αναγκαίος προσδιορισμός]

Δερκυλίδας, ὅσπερ πολέμιος ἦν αὐτῷ, ἐν Ἀβύδῳ ἔτυχεν ὤν. [προσθετική]

Ν.Ε.: • Αυτό είναι το βιβλίο που αγόρασα. • Έπαιζαν κοντά στο παράθυρο, το οποίο έβλεπε στον κήπο.

Οι δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις **εισάγονται**, όπως και στη Ν.Ε.:

α) Με αναφορικές αντωνυμίες:

ὃς (ο οποίος, που)

ὅστις (ὅποιος, ο οποίος)

ὅσπερ (ο οποίος ακριβώς)

ὅσος / ὀπόσος (ὅσος)

οἷος (τέτοιος που)

ὁποῖος (ὅποιος λογής)

ὁπότερος (ὅποιος ἀπὸ τοὺς δύο)

ἡλίκος / ὀπηλίκος (ὅσο μεγάλος)

ὀποδαπὸς (ἀπὸ τὸν τόπο που)

Κῦρος ἔχων οὖς εἴρηκα ὠρμᾶτο ἀπὸ Σάρδεων.

Οὐδέποτε τὴν μητέρα οὐτ' εἶπα οὐτ' ἐποίησα οὐδέν, ἐφ' ᾧ ἠσχύνθη. [με εμπρόθετη αναφορική αντωνυμία]

β) Με αναφορικά επιρρήματα:

ὅσον / ὅσω (ὅσο)

οὗ / ὅπου / ἔνθα / ὅποι (ὅπου)

ἧ / ὅπη (ὅπου, ὅπως)

ἐνθεν / ὅθεν / ὀπόθεν (ἀπ' ὅπου)

οἷον / οἷα (ὅπως, ὅπως ακριβώς)

ὡς / ὀπως (ὅπως)

ὡσπερ / ἧπερ / καθάπερ (ὅπως ακριβώς)

Ἐκκλησίαν ἐποίησαν, ἐνθα δὴ ὁ Θερασύβουλος ἔλεξεν.

- Τα **ὃς, οὗ, ὀπου, ὀθεν, ὀπόθεν, ἐνθα, ἐνθεν** ἔχουν δεικτική σημασία και εισάγουν **κύρια πρόταση**, όταν αναφέρονται στα προηγούμενα, βρίσκονται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου και δεν ακολουθεί άλλη κύρια πρόταση²¹:

Ἦν εἶς ἐγώ, ταύτην ἐμαυτῷ ῥαστώνην ἐξηῦρον. (Απ' αυτούς ένας εγώ, αυτό βρήκα ως ανακούφιση για τον εαυτό μου.)

Παρήνη μεθορμίσει εἰς Σησιόν· οὗ ὄντες ναυμαχήσετε, ἔφη. (Τους προέτρεπε να προσορμιστούν στη Σησιό· εκεί αν βρίσκατε, θα ναυμαχήσετε, είπε.)

§ 191 Οι δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις διακρίνονται σε: α) **ονοματικές** και β) **επιρρηματικές**.

§ 192 **Αναφορικές ονοματικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις που χρησιμοποιούνται στον λόγο ως ονόματα:

Οὐ καλά γ' ἦν ᾧ ἔπραξα. (αυτά που έπραξα / οι πράξεις μου)

Ν.Ε.: Ὅποιος ξέρει ας απαντήσει.

1. Εισαγωγή

Οι αναφορικές ονοματικές προτάσεις εισάγονται με **αναφορικές αντωνυμίες**:

Ἀκούετε τοῦ νόμου τῆς φιλανθρωπίας ὃς οὐδὲ τοὺς δούλους ὑβρίζεσθαι ἀξιοῖ.

Ἐβουλόμην ἰσχύειν τοὺς νόμους οὖς ἐνομοθέτησεν ὁ Σόλων.

21. **Αναφορικές αντωνυμίες ή αναφορικά επιρρήματα + οὖν, δή, δήποτε** και εκφράσεις όπως **ἔστιν ὃς / ἔστιν ὅστις** (κάποιος), **οὐκ/οὐδεὶς ἔστιν ὅστις** (κανένας), **οὐκ/οὐδεὶς ἔστιν ὅστις οὐ** (καθένας), **ἔστιν οὗ** (κάπου), **οἷός (τ') εἰμι** + **απαρέμφατο** (εἶμαι ικανός να), **οἷόν τ' ἔστι** + **απαρέμφατο** (εἶναι δυνατόν να) κ.ά. δεν εισάγουν αναφορική πρόταση:

• *Κἀγὼ οὐδ' ὀτιοῦν ἀντέλεγον τούτοις. (τίποτα)* • *Οὐδεὶς ἔστιν ὅστις οὐκ ἂν ἔδωκεν τρία τάλαντα.* • *Τὰ μὲν ὀρη οἷόν τ' ἔστι και ἰχνεύειν. [ἰχνεύω: ἰχνηλατώ]*

- Μερικές φορές η αναφορική αντωνυμία δε βρίσκεται σε πώση αιτιατική, όπως απαιτεί η σύνταξη του ρήματος της αναφορικής πρότασης, αλλά σε γενική ή δοτική, επειδή έλκεται από την πώση (γενική ή δοτική) της λέξης την οποία προσδιορίζει. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται **έλξη του αναφορικού**²².

Ἐμέμνητο τῶν συμφορῶν ὧν ἔπαθεν. [αντί: τῶν συμφορῶν αἷς ἔπαθεν]

2. Εκφορά

Οι αναφορικές ονοματικές προτάσεις εκφέρονται, ανάλογα με τη σημασία τους και τον χρόνο του ρήματος εξάρτησης (αρκτικό ή ιστορικό):

- α)** Όταν είναι προτάσεις **κρίσης** (άρνηση **οὐ**), με οριστική, δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και ευκτική του πλάγιου λόγου (ύστερα από ρήμα εξάρτησης ιστορικού χρόνου).
- β)** Όταν είναι προτάσεις **επιθυμίας** (άρνηση **μή**), με υποτακτική, ευχετική ευκτική, προστακτική και ευκτική του πλάγιου λόγου (ύστερα από ρήμα εξάρτησης ιστορικού χρόνου).

3. Συντακτικός ρόλος

Οι αναφορικές ονοματικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., κυρίως ως:

- α) Υποκείμενα** (Υ):

Ὅστις ζῆν ἐπιθυμεῖ, πειράσθω νικᾶν. [Υ στα πειράσθω και νικᾶν]

- β) Αντικείμενα** (Α):

Ὁ σὺ μισεῖς, μὴ ποιήσης. [Α στο μὴ ποιήσης]

- γ) Κατηγορούμενα** (Κ):

Οὗτός ἐστιν ὃς ψεύδεται. [αντί ὁ ψεύστης: Κ στο οὗτος]

- δ) Ομοιόπρωτοι προσδιορισμοί** (παραθέσεις, επεξηγήσεις, επιθετικοί προσδιορισμοί):

Ἦν δέ τις Ἀπολλοφάνης, ὃς καὶ Φαρναβάζω ἐτύγγανε ξένος ὧν. [παραθεση στο Ἀπολλοφάνης]

Ἔω Κλέαρχε, ἀπόφηναι γνώμην, ὃ, τι σοι δοκεῖ. [επεξηγήση στο γνώμην]

Τόδ' ἐστὶ τὸ στρατόπεδον ὃ κατεκαύθη ὑπὸ τῶν Συρακοσίων. [τὸ στρατόπεδον τὸ κατακαυθέν· επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη τὸ στρατόπεδον]

- ε) Ετερόπρωτοι προσδιορισμοί** σε μια από τις πλάγιες πώσεις:

Βούλομαι λαβεῖν τι ὧν ἔχεις. [γενική διαιρετική]

§ 193 Αναφορικές επιρρηματικές ονομάζονται οι δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις που αναφέρονται σε όρο της πρότασης εξάρτησης, ο οποίος υπάρχει ή εννοείται, αλλά συγχρόνως εκφράζουν και κάποια επιρρηματική σχέση.

Ν.Ε.: Πηγαίνει όπου τον καλούν. [εκεί όπου]

1. Εισαγωγή

Οι αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις εισάγονται με τα αναφορικά επιρρήματα **οὐ, ἤ, οἷ, ὅθεν, ἔνθεν, ὅπου, ὅποι, ὅπη** (βλ. και § 194 για την εισαγωγή με αναφορικές αντωνυμίες αναφορικών προτάσεων που έχουν επιρρηματική σημασία).

2. Εκφορά

Οι αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις εκφέρονται όπως και οι αναφορικές ονοματικές.

22. Ομοίως μπορεί να έλκεται ο προσδιοριζόμενος όρος από την πώση της αναφορικής αντωνυμίας (**αντίστροφη έλξη** ή **ανθέλξη**):
Τὴν οὐσίαν ἦν κατέλιπε τῷ υἱεῖ οὐ πλείονος ἀξία ἐστὶν ἢ τεττάρων καὶ δέκα τάλάντων. [αντί: **ἡ οὐσία** ἦν κατέλιπε]

3. Συντακτικός ρόλος

Οι αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί τόπου ή τρόπου**:

Καταλαμβάνει τὰ κύκλω ὄρη τοῦ πεδίου, ὅθεν οἱ ξύν Φιλῶτα ἐπισιτιεῖσθαι ἔμελλον.
Σῶζεσθε ὅπη δυνατόν ἐστι. (ὅπως, με ὅποιον τρόπο)

§ 194 Από τις αναφορικές προτάσεις πολλές:

A. Εκφράζουν τις επιρρηματικές σχέσεις της αιτίας, του σκοπού, του αποτελέσματος και της υπόθεσης. Ἔτσι διακρίνονται σε:

1. Αναφορικές αιτιολογικές: εξαρτώνται κυρίως από ρήματα ψυχικού πάθους, εισάγονται συνήθως με τις αναφορικές αντωνυμίες **ὄς, ὅστις, ὅσος, οἷος**, εκφέρονται ὅπως οι αιτιολογικές προτάσεις και χρησιμοποιούνται ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της αιτίας:

Τὴν μητέρα ἐμακάριζον, οἷων τέκνων ἔτυχεν. [ὅτι τοιούτων τέκνων ἔτυχεν]

2. Αναφορικές τελικές: εξαρτώνται κυρίως από ρήματα κίνησης ή σκόπιμης ενέργειας, εισάγονται συνήθως με τις αναφορικές αντωνυμίες **ὄς, ὅστις**, εκφέρονται με οριστική μέλλοντα και χρησιμοποιούνται ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του σκοπού:

Μάρτυρας πεπόρισται, οἱ μαρτυρήσουσιν αὐτῷ. [ἵνα οὗτοι μαρτυρήσωσιν αὐτῷ]

3. Αναφορικές συμπερασματικές: εισάγονται συνήθως με τις αναφορικές αντωνυμίες **ὄς, ὅστις, ὅσος, οἷος**, εκφέρονται ὅπως οι συμπερασματικές προτάσεις και χρησιμοποιούνται ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του αποτελέσματος. Συνήθως των προτάσεων αυτών προηγούνται οι λέξεις *οὕτω(ς), τοιοῦτος, τοσοῦτος, τηλικούτος*:

Οὐδεις ἦν οὕτω φαῦλος, ὃς οὐκ ἂν ἔπραττε ταῦτα. [ὥστε οὗτος οὐκ ἂν ἔπραττε ταῦτα]

4. Αναφορικές υποθετικές: εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες και αναφορικά επιρρήματα, εκφέρονται ὅπως οι υποθετικές προτάσεις και σχηματίζουν με την κύρια πρόταση υποθετικούς λόγους όλων των ειδών:

Οὐκ ἂν ἐπεχειροῦμεν πράττειν, ἂ μὴ ἠπιστάμεθα. [εἴ τινα μὴ ἠπιστάμεθα: το αντίθετο του πραγματικού]
Οἱ τύραννοι ἀποκτείνουσι ὃν ἂν βούλωνται. [εἰὰ τινα βούλωνται: αόριστη επανάληψη στο παρόν-μέλλον]

N.E.: Υπάρχουν και οι **αναφορικές εναντιωματικές / παραχωρητικές**:

Ὅσο κι αν προσπαθῶ, δεν τα καταφέρνω.

B. Δηλώνουν *σύγκριση* ή *παρομοίωση* και ονομάζονται **αναφορικές παραβολικές** ή **παρομοιαστικές προτάσεις**. Πιο συγκεκριμένα, εκφράζουν **ποσό** (ηλικία, μέτρο, βαθμό), **ποιόν** (ιδιότητα), **τρόπο**, και είναι συχνά ελλειπτικές ως προς το ρήμα:

Ὅπως γινώσκετε, οὕτω και ποιεῖτε.

N.E.: Κοιτούσε *σαν να ζήταγε βοήθεια*.

1. Εισαγωγή

Οι αναφορικές παραβολικές ή παρομοιαστικές προτάσεις εισάγονται:

α) Όταν εκφράζουν **ποσό**, με τις αναφορικές αντωνυμίες **ὄσος, ὀπόσος, ἡλικίος, ὀτηλικίος** και τα αναφορικά επιρρήματα **ὄσον, ὄσω**:

Αἴτιον ἦν οὐχ ἡ ὀλιγανθρωπία τοσοῦτον ὄσον ἡ ἀχρηματία [αἴτιον ἦν].

- β)** Όταν εκφράζουν **ποιόν**, με τις αναφορικές αντωνυμίες **οἷος, ὁποῖος**:
Συμβαίνει τοιοῦτον, οἷον καὶ τὰ νῦν [συμβαίνει].
- γ)** Όταν εκφράζουν **τρόπο**, με τα αναφορικά επιρρήματα **ὡς, ὥσπερ, ὅπως, καθάπερ, ἤπερ, ἤ, οἷον, οἷα**²³:
Τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν δίδωσιν Σεύθῃ, ὥσπερ ὑπέσχετο.
N.E.: Εισάγονται με τα **καθώς, ὅπως, σαν να**.

2. Εκφορά

Οι αναφορικές παραβολικές προτάσεις εκφέρονται με:

- α)** **Απλή οριστική**, όταν δηλώνουν το πραγματικό:
Ἐμὲ ἠγάπα, ὥσπερ καὶ ὑμεῖς τοὺς ὑμετέρους παῖδας ἀγαπᾶτε.
- β)** **Δυνητική οριστική, υποτακτική** με ή χωρίς το αοριστολογικό **ἄν**, **ευκτική** με ή χωρίς το δυνητικό **ἄν**, όταν δηλώνουν το δυνατόν ή υποτιθέμενο (σπανιότερη εκφορά):
Ὡσπερ οὖν ἐμοὶ ἄν ὠργίζεσθε καὶ ἠξιοῦτε δίκην τὴν μεγίστην ἐπιτιθέναι, οὕτως ἀξιῶ ὑμᾶς πονηροὺς αὐτοὺς νομίζειν.
Ἐξαρχῆς οὖν ὑμῖν, ὅπως ἄν δύνωμαι, διηγῆσομαι τὰ πεπραγμένα.
Ταῦθ' οὕτως, ὥσπερ ἄν φήσαιμεν, ἔχειν συμφέρει.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι αναφορικές παραβολικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί σύγκρισης – παρομοίωσης**.

23. Οι εισαγωγικές λέξεις των αναφορικών παραβολικών προτάσεων αναφέρονται σε αντίστοιχες δεικτικές αντωνυμίες ή επιρρήματα, που τίθενται στον λόγο ή εννοούνται, σχηματίζοντας **παραβολικά ζεύγη**, όπως τα: **τοιοῦτος - οἷος, τοιοῦτος - ὁποῖος, τοσοῦτος - ὅσος, τόσον - ὅσον, τοσοῦτω - ὅσω, οὕτως - ὡς** κ.ά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15. ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

(Για τις αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις βλ. § 193)

ΕΙΔΟΣ		ΕΙΣΑΓΟΝΤΑΙ ΜΕ:	ΕΚΦΕΡΟΝΤΑΙ ΜΕ:	ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΩΣ:
ΑΠΟΛΟΓΙΚΕΣ		ὅτι ὥς διότι ἐπει ἐπειδή	<ul style="list-style-type: none"> • Εγκλίσεις προτάσεων κρίσης • Ευκτική του πλάγιου λόγου 	<ul style="list-style-type: none"> • Επιρρ. προσδ. αιτίας κυρίως σε ρήματα ψυχικού πάθους • Επεξηγήσεις σε εμπρόθ. προσδ. αιτίας
		εἰ (υποθετική αιτιολογία)		Υποκείμενα σε απρόσωπες εκφράσεις ψυχικού πάθους
ΤΕΛΙΚΕΣ		ἵνα (μη) ὅπως (μη) ὥς (μη)	<ul style="list-style-type: none"> • Υποτακτική (με ή χωρίς το ἄν) • Οριστική ιστορικού χρόνου • Ευκτική του πλάγιου λόγου 	<ul style="list-style-type: none"> • Επιρρ. προσδ. σκοπού κυρίως σε ρήματα κίνησης ή σκόπιμης ενέργειας • Επεξηγήσεις σε εμπρόθ. προσδ. σκοπού
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ		ὥστε ὥς	<ul style="list-style-type: none"> • Εγκλίσεις προτάσεων κρίσης • Ευκτική του πλάγιου λόγου 	Επιρρ. προσδ. αποτελέσματος (πραγματικού)
		ὥστε ὥς	Απαρέμφατο	Επιρρ. προσδ. αποτελέσματος ενδεχόμενου ή επιδιωκόμενου
		ἐφ' ᾧ ἐφ' ᾧτε	<ul style="list-style-type: none"> • Απαρέμφατο • Οριστική μέλλοντα 	<ul style="list-style-type: none"> • Επιρρ. προσδ. ὄρου – συμφωνίας • Επεξηγήσεις σε εμπρόθ. προσδ. ὄρου – συμφωνίας
ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ		εἰ	<ul style="list-style-type: none"> • Οριστική • Ευκτική 	Επιρρ. προσδ. προϋπόθεσης
		εἰάν, ἄν, ἤν	Υποτακτική	
ΕΝΑΝΤΙ-ΜΑΤΙΚΕΣ		εἰ καὶ	Οριστική ή ευκτική	Επιρρ. προσδ. εναντίωσης
		εἰάν/ἄν/ἤν καὶ	Υποτακτική	
ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ		ὅταν εξαρτώνται από καταφατική πρόταση	Οριστική ή ευκτική	Επιρρ. προσδ. παραχώρησης
		καὶ εἰ, καὶ		
		καὶ ἄν, καὶ ἄν, καὶ ἤν, καὶ εἰάν	Υποτακτική	
		ὅταν εξαρτώνται από αρνητική πρόταση	Οριστική ή ευκτική	
		οὐδ' εἰ, μηδ' εἰ		
	οὐδ' εἰάν/ἄν/ἤν, μηδ' εἰάν/ἄν/ἤν	Υποτακτική		

ΧΡΟΝΙΚΕΣ		<ul style="list-style-type: none"> • Χρονικούς συνδέσµους ή χρονικές εκφράσεις • Χρονικά επιρρήµατα • Εμπρόθετες αναφορικές εκφράσεις 	Οριστική	Επιρρ. προσδ. χρόνου
	Χρονικές υποθετικές	Χρονικούς συνδέσµους	Ευκτική	
		Χρονικούποθετικούς συνδέσµους	Υποτακτική	
	πριν		Έγκλιση ύστερα από αρνητική πρόταση· δηλώνουν το προτερόχρονο.	
Απαρέµφατο ύστερα από καταφατική πρόταση· δηλώνουν το υστερόχρονο.				

ΠΙΝΑΚΑΣ 16. ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΕΙΣΑΓΟΥΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΕΙΔΗ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

ΛΕΞΗ	ΕΙΔΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΕΙΣΑΓΕΙ
<i>ὅτι</i>	ειδικές, αιτιολογικές
<i>ὥς</i>	ειδικές, πλάγιες ερωτηματικές, αιτιολογικές, τελικές, συμπερασματικές, χρονικές, αναφορικές
<i>ἐπεί, ἐπειδή</i>	αιτιολογικές, χρονικές
<i>ὄτε, ὁπότε</i>	αιτιολογικές, χρονικές
<i>ὅπως</i>	πλάγιες ερωτηματικές, τελικές, αναφορικές, ενδοιαστικές (<i>ὅπως μὴ</i>)
<i>εἰ</i>	υποθετικές, πλάγιες ερωτηματικές, αιτιολογικές
<i>ἐάν, ἄν, ἤν</i>	υποθετικές, πλάγιες ερωτηματικές
αναφορικές αντωνυμίες αναφορικά επιρρήματα	αναφορικές, πλάγιες ερωτηματικές

§ 195 **Ευθύς** ονομάζεται ο λόγος που αποδίδει τις σκέψεις, τις επιθυμίες κτλ. ενός προσώπου όπως ακριβώς αυτές διατυπώθηκαν.

*Ἐγὼ καλλίστην ἠγοῦμαι εἶναι τὴν τοιαύτην ἀπολογίαν.
Βούλομαι δ' ὑμῖν, ἔφη, καὶ ἐπιδείξει ὡς δεῖ τὸ πρᾶγμα γίνεσθαι.
Ἦ Σώκρατες, ἦ δ' ὄς, πῶς ἐσώθης ἐκ τῆς μάχης; [ἦ δ' ὄς: εἶπε αὐτός]
Ὁ ρήτωρ εἶπεν Ἀκούσατε, ὦ ἄνδρες, διηγήματος τερπνοῦ.*

N.E.: • Βρέχει έξω. • «Ελάτε», εἶπε, «όποτε θέλετε».

§ 196 **Πλάγιος** ονομάζεται ο λόγος κατά τον οποίο τα λόγια ενός ομιλητή μεταφέρονται σε άλλον (-ή σε άλλους) όχι αυτούσια, όπως ειπώθηκαν αρχικά, αλλά με αλλαγές στη μορφή τους λόγω της εξάρτησής τους από κάποιο λεκτικό, δοξαστικό, γνωστικό, αισθητικό, βουλευτικό, ερωτηματικό κτλ. ρήμα:

*Μέλισσος τὸ δὴν ἄπειρον εἶναί φησιν.
Ἔλεγόν τινες ὡς γινώσκουσι τὸ δίκαιον.
Ἐνέχυρα ἔφην λήψεσθαι κατὰ τοὺς νόμους.*

N.E.: • Λέει ότι βρέχει έξω. • Μας εἶπε να πάμε όποτε θέλουμε.

Μετατροπή του λόγου από ευθύ σε πλάγιο

§ 197 Κατά τη μετατροπή του λόγου από ευθύ σε πλάγιο σημειώνονται συντακτικές αλλαγές που εξαρτώνται από το **είδος** και τον **χρόνο** του **ρήματος εξάρτησης** (λεκτικό, δοξαστικό κτλ., αρκτικού ή ιστορικού χρόνου), καθώς και από το **είδος** της **πρότασης** που μετατρέπεται από τον ευθύ στον πλάγιο λόγο (κύρια πρόταση κρίσης ή επιθυμίας, ευθεία ερώτηση, δευτερεύουσα πρόταση). Παράλληλα γίνονται συνήθως μεταβολές στο πρόσωπο, στα χρονικά και στα τοπικά επιρρήματα, στις προσωπικές και στις κτητικές αντωνυμίες. Πιο συγκεκριμένα:

1. Οι **κύριες προτάσεις κρίσης** μετατρέπονται σε:

α) Ειδική πρόταση ύστερα από λεκτικά, γνωστικά ή αισθητικά ρήματα, η οποία εκφέρεται με την **έγκλιση** του **ευθέος λόγου**, όταν το ρήμα εξάρτησης είναι κατά κανόνα **αρκτικού χρόνου**, ή με **ευκτική** του **πλάγιου λόγου** αντί της οριστικής, όταν το ρήμα εξάρτησης είναι **ιστορικού χρόνου**. Αντίθετα, διατηρούνται και ύστερα από ιστορικό χρόνο η **δυνητική οριστική** και η **δυνητική ευκτική** του ευθέος λόγου:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
<i>Οὐδὲν δεόμεθα χρημάτων.</i>	<i>Λέγουσιν ὡς οὐδὲν δέονται χρημάτων.</i>
<i>Οὐ δίκαια πάσχομεν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων.</i>	<i>Ἔλεγον ὅτι οὐ δίκαια πάσχοιεν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων.</i>
<i>Κενὸς ὁ φόβος ἐστίν.</i>	<i>Ἔγνωσαν οἱ στρατιῶται ὅτι κενὸς ὁ φόβος εἶη.</i>
<i>Οἱ Ἕλληνες νικῶσιν.</i>	<i>Βασιλεὺς ἤκουσεν ὅτι οἱ Ἕλληνες νικῶεν.</i>
<i>Ἐδυνάμην ἂν ἐγὼ σῶσαι τοῦτον.</i>	<i>Εἶπεν ὅτι ἐδύνατο ἂν σῶσαι τοῦτον.</i>
<i>Οὕτως ἂν μόνως ἢ εἰρήνην βεβαία γένοιτο.</i>	<i>Ἔλεγον ὅτι οὕτως ἂν μόνως ἢ εἰρήνην βεβαία γένοιτο.</i>

β) Ειδικό απαρέμφατο ύστερα από λεκτικά, δοξαστικά και (σπανιότερα) γνωστικά ή αισθητικά ρήματα:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Ἔθέλω τοῦ κινδύνου μετέχειν. Ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ ἔσμέν. Νικόλοχος πολιορκεῖται ἐν Ἀβύδῳ.	Ἔφη ἔθέλειν τοῦ κινδύνου μετέχειν. Ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ ἡγοῦντο εἶναι . Ἦκουσεν Νικόλοχον πολιορκεῖσθαι ἐν Ἀβύδῳ.

γ) Κατηγορηματική μετοχή ύστερα από γνωστικά ή αισθητικά ρήματα:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Ἐγγύς ἔστιν Ἀλέξανδρος. Ἄρισταρχος ἦκει .	Σατιβαρζάνης ἔγνω ἔγγυς ὄντα Ἀλέξανδρον. Ὁ δ' ἦσθετο Ἀρίσταρχον ἦκοντα .

2. Οι **κύριες προτάσεις επιθυμίας** μετατρέπονται σε **τελικό απαρέμφατο** και εξαρτώνται από ρήματα βουλητικά, κελουστικά, απαγορευτικά, ευχετικά κτλ.:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Διαβαίνετε , ὧ ὑπασπισαί, τὸν ποταμόν. Εἴθε σὺ φίλος ἡμῖν γένοιο .	Τοὺς ὑπασπιστὰς διαβαίνειν τὸν ποταμόν ἐκέλευσεν. Ἡῦχοντο αὐτὸν φίλον σφίσι γενέσθαι .

3. Οι **ευθείες ερωτήσεις** μετατρέπονται σε **πλάγιες ερωτήσεις**, που διατηρούν την **αρχική έγκλιση** ύστερα από ρήμα εξάρτησης **αρκτικού χρόνου**, ενώ μετατρέπουν, συνήθως, την οριστική ή την απορηματική υποτακτική σε **ευκτική του πλάγιου λόγου** ύστερα από ρήμα εξάρτησης **ιστορικού χρόνου**:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Οὐκ αἰσχύνη τολμῶν περὶ καλῶν ἐπιτηδευμάτων διαλέγεσθαι; Τίνος δεόμενος ἦκεις ; Παραδῶμεν Κορινθίους τὴν πόλιν;	Ἐρωτᾷ εἰ οὐκ αἰσχύνομαι τολμῶν περὶ καλῶν ἐπιτηδευμάτων διαλέγεσθαι. Τισσαφέρνης ἦρετο αὐτὸν τίνος δεόμενος ἦκοι . Τὸν θεὸν ἐπήροντο εἰ παραδοῖεν Κορινθίους τὴν πόλιν.

4. Οι **δευτερεύουσες προτάσεις** του ευθέος λόγου παραμένουν **δευτερεύουσες** στον πλάγιο λόγο¹. Σχετικά με την έγκλιση εκφοράς:

1. Για τους υποθετικούς λόγους στον πλάγιο λόγο βλ. § 185, υποσημ. 16γ.

- α) **Ύστερα από ρήμα εξάρτησης αρκτικού χρόνου** διατηρούν την **έγκλιση** του **ευθέος λόγου**, ενώ γίνεται αλλαγή του προσώπου του ρήματος, αν χρειάζεται:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
<p>Βούλομαι τοῦτον παθεῖν ὧν ἄξιός ἐστι. Οἱ ἄρχοντες, ἐπὶ ἀν αἰρεθῶσι ὑπὸ τῶν πολιτῶν, κατὰ νόμον ἄρχουσιν. Ἴνα δ' ἔπι καὶ ἄμεινον μάθητε, τούτου ἔνεκα πλείω λέξω.</p>	<p>Λέγει ὅτι βούλεται τοῦτον παθεῖν ὧν ἄξιός ἐστι. Φησὶ τοὺς ἄρχοντας, ἐπὶ ἀν αἰρεθῶσι ὑπὸ τῶν πολιτῶν, κατὰ νόμον ἄρχειν. Λέγει ὅτι, ἴνα δ' ἔπι καὶ ἄμεινον μάθωσι, τούτου ἔνεκα πλείω λέξει.</p>

- β) **Ύστερα από ρήμα εξάρτησης ιστορικού χρόνου** διατηρούν τη **δυνητική οριστική** ή τη **δυνητική ευκτική** του **ευθέος λόγου**, ενώ μεταβάλλουν, συνήθως, την απλή οριστική ή την υποτακτική (με ή χωρίς το αοριστολογικό ἄν) σε **ευκτική του πλάγιου λόγου**· στην περίπτωση αυτή το αοριστολογικό ἄν χάνεται. Αν χρειάζεται, γίνεται αλλαγή του προσώπου του ρήματος.

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
<p>Οὐδὲ ναῦς ἐστὶν ἢ σωθεῖμεν ἂν φεύγοντες. Οὐδὲν μοι μέλει ὧν λέγεις. Ἐπειδὴν δειπνήσητε, πάντες ἀναπαύεσθε.</p>	<p>Εἶπεν αὐτοῖς ὅτι οὐδὲ ναῦς ἦν ἢ σωθεῖεν ἂν φεύγοντες. Ἄπεκρίνατό μοι ὅτι οὐδὲν αὐτῶ μέλοι ὧν λέγομι. Παρήγγειλαν, ἐπειδὴ δειπνήσαιεν, πάντας ἀναπαύεσθαι.</p>

Γενικές παρατηρήσεις

- α) Στον πλάγιο λόγο ενδέχεται και **ύστερα από ιστορικό χρόνο** να διατηρούνται η **απλή οριστική** των κύριων προτάσεων κρίσης του ευθέος λόγου, καθώς επίσης η **απλή οριστική** και η **υποτακτική** (με ή χωρίς το αοριστολογικό ἄν) των δευτερευουσών προτάσεων του ευθέος λόγου, όταν ο συγγραφέας τηρεί αντικειμενική στάση σ' αυτά που διηγείται (το περιεχόμενο της δευτερεύουσας πρότασης εκφράζει γνώμη του υποκειμένου της πρότασης και όχι του συγγραφέα) ή όταν κάτι παρουσιάζεται ως βέβαιο ή ως διαχρονική αλήθεια:

Ἦν ἐπὶ Ποτεΐδαιαν ἴωσιν Ἀθηναῖοι, ἐς τὴν Ἀπτικὴν ἔσβαλῶ. → Ὑπέσχετο αὐτοῖς, ἦν ἐπὶ Ποτεΐδαιαν ἴωσιν Ἀθηναῖοι, ἐς τὴν Ἀπτικὴν ἔσβαλεῖν. [αντικειμενική στάση του αφηγητή]
 Πολιορκούμεθα ἐπὶ λόφου. → Οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι πολιορκοῦνται ἐπὶ λόφου. [βέβαιο]
 Ἡ γεωργία φιλόανθρωπος ἐστὶ τέχνη. → Ἐγὼ σοι ἔλεγον ὅτι ἡ γεωργία φιλόανθρωπος ἐστὶ τέχνη. [διαχρονική αλήθεια]

- β) Η αλλαγή του προσώπου του ρήματος και των αντωνυμιών κατά τη μετατροπή του λόγου από ευθύ σε πλάγιο εξαρτάται από το ποιος μεταφέρει τα λεγόμενα και σε ποιον:

Ευθύς λόγος: Ἐγὼ τοῦτο ὑμᾶς διδάξω.
 Πλάγιος λόγος: Ἔλεγε ὅτι αὐτὸς τοῦτο ἡμᾶς διδάξει.
 Ἔλεγε ὅτι αὐτὸς τοῦτο αὐτοὺς διδάξει.
 Ἔλεγε ὅτι σὺ τοῦτο ἡμᾶς διδάξεις.
 κτλ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17. ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΑΠΟ ΕΥΘΥ ΣΕ ΠΛΑΓΙΟ

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ	
ΕΙΔΟΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΜΟΡΦΗ ΛΟΓΟΥ	ΡΗΜΑΤΑ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ
I. Κύρια κρίσης	Ειδική πρόταση	Λεκτικά, γνωστικά, αισθητικά
	Ειδικό απαρέμφατο	Λεκτικά, δοξαστικά και (σπανιότερα) γνωστικά, αισθητικά
	Κατηγορηματική μετοχή	Γνωστικά, αισθητικά
II. Κύρια επιθυμίας	Τελικό απαρέμφατο	Βουλητικά, κελευστικά, απαγορευτικά, ευχετικά κτλ.
III. Ευθεία ερώτηση	Πλάγια ερώτηση	Ερωτηματικά, απορίας, αισθητικά, γνωστικά, φροντίδας κτλ.
IV. Δευτερεύουσα	Δευτερεύουσα (διατηρεί την έγκλιση του ευθέως λόγου)	Αρκτικός χρόνος
	Δευτερεύουσα (διατηρεί τη δυνητική οριστική ή τη δυνητική ευκτική)	Ιστορικός χρόνος
	Δευτερεύουσα (εκφέρεται με ευκτική του πλάγιου λόγου αντί της απλής οριστικής ή της υποτακτικής)	

